

Slavíček, Lubomír

Zámecká obrazárna v Rájci nad Svitavou a sběratelství rodu ze Salm-Reifferscheidtů ve světle pramenů

Opuscula historiae artium. 2014, vol. 63, iss. 1-2, pp. 94-119

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132931>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Zámecká obrazárna v Rájci nad Svitavou a sběratelství rodu ze Salm-Reifferscheidtů ve světle pramenů*

Lubomír Slavíček

The collection of paintings in the chateau in Rájec nad Svitavou is the result of informed collecting of several generations of the Salm-Reifferscheidt family, undoubtedly one of the most important historical collections in Moravia. Recapitulation of written and visual sources, especially inventories, correspondence and photographs made in connection with the preparation of a new critical catalogue of chateau picture gallery brought not only other minor findings to the provenance of individual images, but also provided reliable basis for the evaluation of new historical circumstances, which especially during the 18th and 19th centuries led to its formation. The study presents the most important of these findings, including several series of paintings inventories of Rájec chateau from the first third of the 19th century.

Key words: Chateau Picture Gallery in Rájec nad Svitavou; Salm-Reifferscheidt's Art Collection; source documents in the history of art collecting in Moravia

Prof. PhDr. Lubomír Slavíček, CSc.
Seminář dějin umění, Masarykova univerzita /
Department of Art History, Masaryk University Brno
e-mail: slavicek@phil.muni.cz

Obrazová sbírka na zámku v Rájci nad Svitavou, která za svůj vznik vděčí poučenému vztahu několika generací rodu Salm-Reifferscheidt k výtvarnému umění, je již od sklonku 18. století pokládána za jednu z nejvýznamnějších na Moravě. Do obecného povědomí vešla zejména díky zprávám prvních historiografů umění na Moravě, učeného brněnského sochaře Ondřeje Schweigla (1735–1812) a jeho přítele a pokračovatele, guberniálního úředníka a sběratele Jana Petra Cerroniho (1753–1826). Oba ve svých průkopnických pracích shodně připomínají, že se v rájeckém zámku nacházejí „*einige artig eingerichtete Kabinette*“, v nichž lze najít „*einige schöne Gemälde*“, dále soubor sádrových odlitků antických soch a také sbírku architektonických plánů, které spolu s knihami o architektuře zakoupil Karel Josef kníže ze Salm-Reifferscheidtu (3. 4. 1750 Vídeň – 16. 6. 1838 Brno) z pozůstalosti brněnského architekta Františka Antonína Grimma (1710–1784).¹ Obdobným způsobem o tamní kolekci obrazů referovala i většina autorů 19. století, spokojujících se – jako Gregor Wolny (1793–1871) ve své topografii Moravy,² – víceméně jen s povšechným připomenutím její existence. Bezpochyby nejpodrobnější informaci o náplni obrazárny přinesl poučený brněnský lékař a sběratel umění Ernst Ricolini (1785–1867), který se ve svých poznámkách o význačných uměleckých dílech dochovaných na Moravě,³ jako první pokusil základní informaci rozšířit i stručným výčtem nejzávažnějších uměleckých děl přítomných se tehdy v salmovském majetku. [Příloha 1] Jeho sdělení se stalo hlavním pramenem i pro další soudobé zprávy o zámecké obrazárně v Rájci nad Svitavou, jmenovitě pro Ernsta Hawlika (1776–1846), který se v roce 1834 ucházel o místo správce salmovské obrazárny, z níž pro svou sbírku získal tři obrazy. Dvě signovaná plátva vagantního flámského malíře Jana de Herdt z roku 1668, jejichž náměty čerpaly z eposu *Osvobozený Jeruzalém* Tarquata Tassa, stejně jako na mědi malovaný obraz *Flora*, údajně společné dílo dvou antverpských malířů zlatého věku, Gerarda Segherse a jeho jmenovce Daniela, specialisty na malbu květin.⁴

1 – Josef Hickel, **Antonín Karel Josef starohrabě ze Salm-Reifferscheidtu (1720–1769)**, po 1765. Státní zámek Rájec nad Svitavou

Vůbec nejvíce místa Rincolini věnoval ucelenému souboru „vynikajících“ obrazů současných vídeňských malířů Karla Russa (1779–1843), Ludwiga Ferdinanda Schnorra von Carolsfeld (1788–1853) a Petera Fendiho (1796–1842), s nimiž Salmové udržovali intenzivní přátelské styky. Zásadní podíl na jejich zprostředkování a rozvíjení, stejně na jako na získávání obrazů jmenovaných umělců pro salmovskou sbírku, měl rodinný přítel, historik a publicista Josef von Hormayr zu Hortenburg (1781–1848).⁵ Ten patřil nejen k velkým propagátorům jejich umělecké tvorby, které – jak na to neopomněl ve svém sdělení zdůraznit Rincolini – věnoval stálou pozornost na stránkách svého časopisu *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst* (v roce přejmenovaného 1823 na *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst*), ale navíc spolu s básněmi Caroliny Pichler, Heinricha Josepha von Collin, Franze Xavera von Schlechta, Clemense Brentana, či Ludwiga Tiecka svými pojednáními o rakouských dějinách zásadním způsobem ovlivnil náměty podstatné části jejich obrazů.⁶

Navzdory těmto článkům však většina obrazů soudobých autorů, ale i starých mistrů, jejichž vlastníky se během času stali Salmové, zůstala širší veřejnosti prakticky neznámá. A i když se později některé z nich objevily na dvou retrospektivních výstavách starého umění, které počátkem třicátých let 20. století uspořádal Mährischer Kunstverein

v brněnském Domě umělců,⁷ větší pozornosti se výsledkům sběratelské a mecenášské činnosti Salmů dostalo až po skončení druhé světové války. V roce 1945 došlo na základě dekretu č. 12/1945 Sb. ke konfiskaci zámku v Rájci nad Svitavou a následně k jeho převzetí Národní kulturní komisí. Ta v souladu se zákonem č. 137/1946 Sb. rozhodla vybudovat v jeho prostorách zámeckou obrazárnu,⁸ jejímž těžištěm se měly stát obrazy rájeckého zámku, zpočátku provizorně soustředěné roku 1950 z obytných místností a depozitářů v prvním patře zámku. Definitivní podobu získala obrazárna o pět let později zásluhou Oldřicha J. Blažíčka, který kmenový fond tamní obrazové sbírky doplnil ještě dalšími vhodnými nizozemskými obrazy 16. a 17. století a díly německých a českých malířů 19. století, pocházejícími z jiného zestátněného zámeckého a soukromého majetku.⁹ V roce 1957 tuto instalaci, v níž její autor ve snaze zdůraznit „charakteristické rysy rájeckého obrazového souboru“ uplatnil „systematický zřetel v uspořádání vývojovém a dále v seskupení podle námětů“, doprovodil ještě základní soupis vystavených obrazů.¹⁰ Především zásluhou tohoto katalogu byla do literatury uvedena řada obrazů středoevropských, italských a hlavně méně známých nizozemských malířů 17. a 18. století z kategorie tzv. menších, vzácně se vyskytujících umělců (Cornelis Lelienbergh, Adriaen Gryeff, Jan Nollekens, F. V. Vogelesanck, Balthasar van den Bossche, Hendrick Minderhout, François de la Croix) a představena i druhá podstatná složka rájeckého obrazového fondu, práce českých, rakouských a německých autorů 19. století. Současně se stal spolehlivým východiskem jak pro jejich prohloubené uměleckohistorické zpracování, které přineslo mnoho dílčích poznatků a upřesnění,¹¹ tak – *last but not least* – pro důkladnější poznání a zhodnocení přínosu jednotlivých členů rodu Salm-Reifferscheidtů na poli sběratelství a uměleckého mecenátu.¹² Intenzivní zájem domácích i zahraničních badatelů, stejně jako přítomnost rájeckých obrazů na mnoha výstavách v poslední době, poukázal na nutnost uceleného, kritického uměleckohistorického zpracování obrazového fondu dochovaného na zámku v Rájci nad Svitavou, jakož i nového shrnutí a zhodnocení historických okolností, které v průběhu 18. a 19. století vedly k formování této významné historické kolekce.

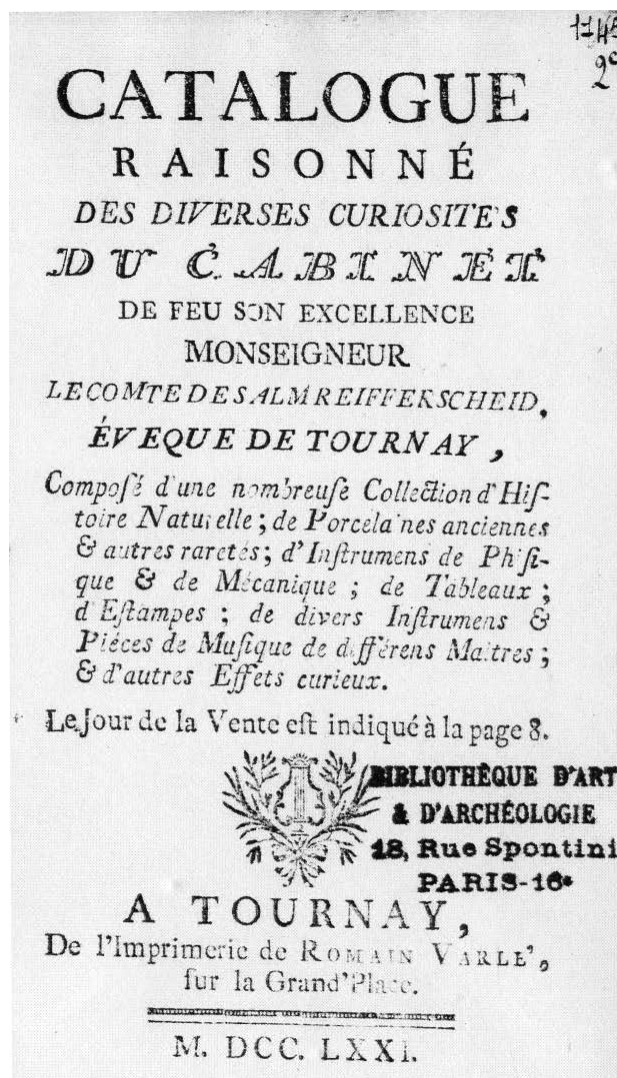
Nezbytné předpoklady pro zdárné splnění tohoto úkolu představovalo na jedné straně provedení restaurátorského průzkumu části obrazů, na druhé pak rekapitulace pramenné základny k dějinám sbírky, s cílem najít pokud možno další, dosud neznámé archivní dokumenty. Zatímco přírůstky obrazů soudobých rakouských, německých a českých malířů, kterými rodinou sbírku rozmnožil Hugo I. František starohrabě ze Salm-Reifferscheidtu (l. 4. 1776

2 – Biskup Franz Ernst starohrabě ze Salm-Reifferscheidtu (1698–1770), po 1731. Státní zámek Rájec nad Svitavou

Vídeň – 21. 3. 1836 Vídeň), „*thateifriger Freund der Literatur und der Literatoren, des Gewerbefleißes und der Kunst*“ (Josef von Hormayr), a jeho synové, kníže Hugo II. Karel Eduard (15. 9. 1803 Brno – 18. 4. 1888 Vídeň) a starohrabě Robert (19. 2. 1804 Lutich – 25. 3. 1875 Vídeň), máme vcelku podrobně dokumentovány,¹³ prameny osvětlující počátky salmovského sběratelství, oprávněně spojované hlavně s osobností Antonína Karla Josefa starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu (6. 2. 1720 Vídeň – 5. 4. 1769 Brusel), [obr. 1] prozatím chybí. I proto není možno sledovat postupné narůstání obrazového fondu, ozřejmit zdroje a způsoby akvizic jednotlivých obrazů, stejně jako sledovat jejich pozdější přesuny mezi salmovskými sídly, zejména mezi zámek v Rájci nad Svitavou, rezidenci v Blansku, či pražským palácem v Panské ulici (před, respektive po roce 1861) a dvěma vídeňskými paláci, které Salmové postupně v letech 1794 až 1855 a 1862 až 1902 vlastnili na předměstí Landstrasse.¹⁴ I když provedené archivní rešerše nenaplnily zcela očekávání, zejména pokud jde o doklady vztahující se k založení sbírky obrazů, podařilo se vypátrat jiné, které dílčím způsobem pomáhají na takto položené otázky najít alespoň částečnou odpověď.

Důležité svědectví objasňující genezi salmovského sběratelství přineslo nedávné publikování inventáře obrazů na zámku v dolnorakouském Hetzensdorfu,¹⁵ který po své matce Marii Karolíně ze Salm-Reifferscheidtu, rozené princezny z Liechtensteinu (1694–1735) zdědil starohrabě Antonín Karel Josef. I když velká část těchto obrazů byla záhy po roce 1735 prodána, některé z nich, zejména portréty spřízněných rodů Thunů a Liechtensteinů, bylo možno spolehlivě určit v dodnes existující rodové portrétní galerii rájeckého zámku. Tu spolu s dalšími salmovskými podobiznami, reprezentovanými například vynikajícím portrétem Františka Viléma starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu (1672–1734) od Adama Mányokiho z roku 1723,¹⁶ vytvořily i obrazy, které věnem přinesla jeho manželka Raffaella z Roggendorfu (1718–1807). Po smrti rodičů se poručníkem mladého Salma stal jeho strýc, Josef Václav kníže z Liechtensteinu (1696–1772), úspěšný voják, diplomat a také vyhlášený milovník a podporovatel umění,¹⁷ který zásadním způsobem ovlivnil jeho vzdělání a posléze i nasměroval profesní dráhu. Kultivované prostředí, v němž vyrůstal, především vynikající obrazová sbírka Liechtensteinů, zajisté zásadním způsobem přispělo k formování hlubokého zájmu mladého aristokrata o architekturu a výtvarné umění, které posléze aktivně prokázal jako osvěcený stavebník zámku v Rájci nad Svitavou i budovatel vlastní obrazové sbírky. Vzdělání *in puncto* umění a především své zasvěcené znalectví plně uplatnil i ve službách arcivévodkyně Isabelly Parmské, mladičké, předčasně zemřelé manželky císaře Josefa II., které jako její nejvyšší hofmistr byl zasvěceným poradcem při jejích sběratelských aktivitách.¹⁸ Vzhledem k Salmově prestižnímu postavení na vídeňském dvoře Marie Terezie, kde se tento císařovnin oblíbenec uplatnil mj. jako vychovatel a později i důvěrník budoucího císaře Josefa II., a v polovině

3 – Aukční katalog sbírek biskupa Franze Ernsta starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu – titulní list, Tournai 1771

šedesátých let krátce jako nejvyšší komoří, do jehož kompetence patřily i císařské sbírky,¹⁹ lze předpokládat, že některé obrazy, které se staly součástí jeho obrazárny, obdržel od císařovny darem. Touto cestou se do Salmova majetku mohly dostat například dva mimořádně kvalitní portréty prince Evžena Savojského v ornátu řádu Zlatého rouna a císaře Josefa II. jako chlapce, jejichž autory byli přední portrétisté působící ve Vídni Jacop van Schuppen²⁰ a Martin van Meytens.²¹

Starohrabě Antonín Karel Josef však zdaleka nebyl jediným příslušníkem rodu, u něhož se projevil výrazné sběratelské sklony. Dosud nepovšimnut zůstal vztah, který k výtvarnému umění, ale také k hudbě a přírodním vědám osvědčil jeho nevlastní bratr Franz Ernst starohrabě ze Salm-Reifferscheidtu (6. 6. 1698 Vídeň – 16. 6. 1770 Tournai), [obr. 2] od roku 1731 biskup v Tournai v tehdejší rakouském

Nizozemí. Syn Františka Viléma starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu z jeho prvního manželství s hraběnkou Marií Anežkou Slavatovou (1672–1718), mimochodem dědičkou jednoho dílu slavatovské sbírky obrazů,²² tyto své záliby vehementně manifestoval i jako sběratel. Přesvědčivé svědectví o zaměření i rozsahu jeho různorodých sbírkových souborů poskytuje katalog, sestavený v souvislosti s jejich vydražením, k němuž došlo v Tournai rok po biskupově smrti 12. června 1771.²³ [obr. 3] Vedle uměleckých předmětů – obrazů, rytin, starých a moderních medailí, porcelánu, reliéfů a dalších předmětů zhotovených zejména ze slonoviny a alabastru –, či hudebnin („*diverses Pièces de Musique*“) a kolekce hudebních nástrojů „*par différents Maitres*“, se intenzivnímu sběratelskému zájmu Franze Ernsta těšily také přírodniny, zejména nerosty, horniny, polodrahokamy, mušle a zkameněliny, uložené ve více jak sedmdesáti zásuvkách, stejně jako fyzikální přístroje a nejrůznější kuriozity.

Na profilu početného souboru obrazů („*une belle collection de tableaux*“), které katalog zaznamenává pod celkem 321 položkami, se velkým procentem podílela zejména anonymní díla. Mezi obrazy, u nichž aukční katalog uvádí jména jejich předpokládaných tvůrců, převládala díla holandských a vlámských malířů 17. století. V jejich výčtu se objevují mj. žánrové obrazy Adriaena van Ostade, Jacoba van Spreeuwen, Adriaena Brouwera, Matthea van Hellemont, Davida Ryckaerta, nebo Rubensova žáka („*élève de Rubens*“) Jana Thomase, krajiny Aerta van Neer, Jana Botha, Hendrika van Limborch, Nicolaese Berghema, Joose de Momper, Lodewijka de Vadder, Adriaena Boudewijnse a Pietera Boutse, animalistické obrazy Paula Pottera, zátiší Jana Davidsz. de Heem a jeho syna Cornelise, Jeana-Baptisty Morela, nebo Otto Marsea van Schrieck, kostelní interiér Pietera Neefse, mariny Jana Peeterse, portréty Anthonise van Dyck, Gonzalese Coqua, Michiela Jansz. van Mierevelt, Leonarda Bramera, nebo historie Eglona van der Neer a Franse Franckena. V mnohem menším rozsahu pak byly přítomny originály francouzských a italských autorů, například Jacopa Bassana či Salvatora Rosy. Na středoevropský původ sestavitele sbírky poukazuje poměrně častý výskyt maleb tamních, zejména vídeňských umělců, mj. příznačných prací Franze Christopa Jannecka, Augusta Querfurta, nebo Josefa Orienta, přičemž nezřídka u jejich jmen katalog upozorňuje na místo jejich uměleckého působení. V několika případech je tato skutečnost uvedena i anonymních děl, mj. u dvou protějškových zátiší s loveckými trofejemi, jejichž autorem byl „*un bon Maitre de Vienne, dans la manière de Fayt*“. Odkaz na styl určitého mistra, jmenovitě Roelandta Saveryho, Jana Brueghela, Karla Breydela, Gonzalese Coquese, Adriaena van Ostade, Josepha Franse Nollekense, nebo Carla Maratty, je poznamenán i u mnoha dalších, autorsky neurčených obrazů, u nichž je mnohdy upozorněno na žakovský vztah jejich původců k významným mistrům, jmenovitě k Rembrandtovi.

Další početnou skupinu v obrazové sbírce biskupa Franze Ernsta ze Salm-Reifferscheidtu představovaly kopie, v aukčním katalogu často opatřené příznačnou poznámkou „*très-belle Copie*“. Jejich předlohami se stala opět díla renomovaných nizozemských, francouzských a italských malířů Petra Paula Rubense, Anthonise van Dyck, Jana Brueghela, Davida II. Tenierse, Rembrandta, Gerarda Doua, Gottfrieda Schalckena, Franse van Mieris, Nicolaese Berghema, Philipa Wouwermanse, Nicolaese Poussina, Guida Reniho, nebo Françoise Bouchera. U několika těchto kopií jsou jako jejich autoři označeni dva antverpští malíři 18. století Balthasar Beschey a jeho bratr Jan Frans, kteří prosluli jako obratní a obdivovaní eklektici, u jiných jistý Haldevander, kterého se zatím nepodařilo blíže identifikovat. Ten byl ve sbírce zastoupen větším počtem obrazů, vyjma kopií vytvořených podle Guida Reniho, nebo podle grafických předloh („*d'après les Estampes*“) Raffaela nebo Charlese le Brun, také svými původními díly, mj. velkou podobiznou císařovny Marie Terezie („*Le Portrait en grand de Marie Therese d'Autriche, revêtue de ses Habits Impériaux, par Haldevander; dans une très riche Bordure*“). Cestu do biskupovy sbírky našly také výtvořiny diletantů, třeba početný soubor akvarelů se zvířecími motivy nejmenované štrasburské dámy („*par une Dame de Strasbourg*“) a kapucínského pátera Edouarda („*par le Pere Edouard, Capucin*“), nebo dva obrazy abbé Ferettiho, znázorňující Krista a Pannu Marii. S velkou pravděpodobností šlo o výtvořiny, které biskup Franz Ernst ze Salm-Reifferscheidtu obdržel nejspíše darem od jejich autorů, svých přátel nebo známých.

Sbírku rytin („*une belle collection d'estampes anciennes et modernes*“), uloženou v 42 portfejích, její sestavitel evidentně koncipoval především jako doplněk k obrazové. I proto vedle portrétů významných osobností, vedut a bohatého souboru rytin se zvířecími motivy Johanna Eliase Ridingera, tvořily převážnou část její náplně grafické přepisy kompozicí významných autorů od renesance po současnost, vytvořené předními nizozemskými, německými a francouzskými reprodučními rytci své doby. Mezi předlohami převažovala díla francouzských tvůrců Nicolase Poussina, Charlese le Brun, Pierra Mignarda, Françoise Bouchera, Jeana-Baptisty Greuze, Jeana-Antoina Watteaua, Nicolase Lancreta, Jeana-Baptisty Oudryho, Jeana Siméona Chardina. Menší podíl připadl ještě originálním grafikám Adriaena van Ostade, Pietera van Avont, Agostina Carracciho, Jacquese Callota, Stefana della Bella, Melchiora Küssella ad.

V kontextu sběratelství rodu Salm-Reifferscheidt nebyl doposud připomenut ani vklad staršího syna starohraběte Antonína Josefa Karla, kardinála Franze Xavera ze Salm-Reifferscheidtu (1. 2. 1749 Vídeň – 19. 4. 1822 Klagenfurt), od roku 1783 knížete-biskupa v korutanském Gurku,²⁴ [obr. 4] který k výtvarnému umění zaujal patrně mnohem vřelejší poměr, než jeho mladší bratr, osvícensky racionální, nikoliv však amuzický kníže Karel Josef.²⁵ Výsledky jeho

4 – Michael Millitz, **Biskup Franz Xaver starohrabě ze Salm-Reifferscheidtu (1749–1822)**, 1771. Státní zámek Rájec nad Svitavou

soustředěné sběratelské činnosti – preciosa („mehrere Prä-tiosen, dann einiges Gold- und Silbergeräthe“), zlaté a stříbrně medaile („mehrere Gold und Silberschaumünzen mit Brust-bildern des Grafen v. Thun, und Salm-Reifferscheid, dann des Pabst Pius VI. und VII. und verschiedenen allegorischen Gele-genheits-Geprägten“), paramenta a liturgické nádoby, stejně jako sbírka obrazů („Eine Gemälde Sammlung bestehend aus mehreren Basrelief-Landschaften, Blumenstücken, kirchlichen Bildern und Portraits“), kolekce soch („mehrere anerkannte sehr gute Bildhauer-Kunstwerke aus Elfenbein“), sádrových odlitků („eine Sammlung von broncirten gypsenen Büsten, der ausgezeichneten römischen, und griechischen Imperato-ren, Rednern, und sonstiger vorzüglicher Männer“) a tapiserií („mehrere theils von Seide, theils von Wolle zu Gobelins ge-wirkte Zimmer-Tapeten-Spalieren mit Allegorien aus der my-thologischen Geschichte Telemachs, der 4 Jahrzeiten, dann der verschiedensten ländlichen Beschäftigungen, und Feste“) – byly po jeho smrti vydraženy v květnu 1823 v biskupské reziden-ci na předměstí Klagenfurtu. K nesporným chef-d'œuvrům

biskupovy obrazové sbírky náležely Rubensovo *Snímání z kříže* a Raffaelova *Madona s dítětem*, oceněné na 12 500, respektive 750 zlatých vídeňské měny. Spolu s nimi ozná-mení o licitaci výslovně připomíná ještě „eine Madonna für ein Altarblatt von Carl Maratti, 2 grosse Tag- und zwey Nacht-stücke von [Michael] Wuttky, vier Ansichten von Venedig von Carioletti [sic], die getuschte Landschaft von Ancona von Tri-danza [sic], eine kleine Landschaft von römischen Mosaic von Römer Pompejus, die Aurora, die h. Agatha, der h. Sebastian, und Abraham.“²⁶

Významnou úlohu sehrál kardinál Franz Xaver ze Salm-Reifferscheidtu rovněž jako zaujatý příznivce mnoha umělců, kromě malířů Johanna Mathiase Wurzera a Josefa Kreitnera, nebo salcburského sochaře Johanna Probsta, k jeho chráněncům patřil zejména významný malíř nazarén-ského okruhu Johann Evangelista Scheffer von Leonhartshoff (1795–1822), kterého jmenoval svým dvorním malířem a v le-tech 1814–1816 mu umožnil druhý pobyt v Itálii.²⁷ Zda ten-to vztah mezi biskupem a malířem měl vliv také na získání

5 – Johann Evangelista Scheffer von Leonhartshoff, **Smrt sv. Cecilie**, 1820–1821. Státní zámek Rájec nad Svitavou

6 – Interiér Salmovského paláce ve Vídni (?) s podobiznou ženy od saského monogramisty z roku 1534. Státní zámek Rájec nad Svitavou

velmi kvalitní repliky slavné kompozice *Smrt sv. Cecilie* pro sbírku jeho bratra, případně synovce Huga I. Františka, nelze prozatím doložit.²⁸ [obr. 5] Na bezprostřední spojitost s rájeckou obrazárnou ovšem nepokrytě ukazují některé z třinácti portrétů biskupových příbuzných, které včetně biskupova kolem 1790 pro tzv. salmovský pokoj biskupské rezidence v Klagenfurtu namaloval vídeňský portrétista Georg Weickert (1745–1799). Předlohy pro ně totiž nabídl rodinná portrétní galerii instalovaná na zámku v Rájci nad Svitavou, pro níž ostatně Weickert vytvořil několik portrétů.²⁹

Zevrubné archivní rešerše, provedené v souvislosti s přípravou vědeckého katalogu rájecké obrazárny, potvrdily skutečnost, že hlavním pramenem k dějinám salmovského sběratelství a rájecké sbírky zůstávají inventáře movitostí zámku v Rájci nad Svitavou; zejména ty, pořízené po smrti jejich předchozího majitele. Jejich souvislou řadu zahajují pozůstalostní inventáře Antonína Karla Josefa starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu³⁰ a jeho syna a nástupce, knížete Karla Josefa,³¹ jejichž výpovědní hodnota je však bohužel značně omezená. Obrazy, které se výrazným způsobem podílely na výzdobě zámku, jsou v nich zapsány pouze souhrnně, bez bližší specifikace námětů a rovněž bez vyznačení jejich předpokládaných autorů. Inventář sestavený v roce 1769 po nečekané smrti starohraběte Antonína Karla Josefa v Bruselu sice naznačuje, že jedna z místností zámku, vybudovaného v letech 1763 až 1769 podle projektu francouzského architekta Isidora Gannavala (1730–1786), byla

zjevně vyhrazena obrazovému kabinetu. V jeho dřevěném táflování našlo umístění celkem 19 obrazů („19 – In den von Aichen Holtz von Boasorie Wände in Oel Farben gemahlenen Bilder“), zatímco 120 zarámovaných francouzských rytin („120 französische Kupfer Stichbilder hintern Glass in Aichen Rahmen mit vergolten Stabel Leisteln“) se nacházelo v dalším z pokojů. Obrazy, zejména portréty, ale i grafické listy, mapy („illuminirte Perspektiv Bilder und Städte“), plány a kresby se před rokem 1800 sice v hojné míře podílely na výzdobě reprezentačních i obytných místností zámku, ale vyjma celkového počtu obrazů žádný z těchto seznamů neskýtá potřebnou oporu pro precizování tematické a autorské skladby tehdejšího salmovského obrazového majetku. Po smrti knížete Karla Josefa byl největší počet obrazů koncentrován v pianu nobile zámku; kupříkladu v zeleném pokoji bylo instalováno celkem 71 „grosse, mittlere und kleine gemahlene Bilder“, v rohovém kabinetu 65 a biliardovém pokoji 14 velkých obrazů, zatímco v obrazovém kabinetu (*Bilderzimmer*) 118 zarámovaných rytin. A tak kromě uvedené Rincoliniho

7 – Saský monogramista z roku 1534, **Podobizna ženy se zlatým řetězem**, 1534. Státní zámek Rájec nad Svitavou

zprávy o zastoupení prací starších mistrů na počátku 19. století pomáhají tento povážlivý informační deficit poněkud napravit některé dosud nepovšimnuté, a proto nevyužité, nebo i zcela neznámé archivní prameny, jejichž vznik spadá do druhé třetiny 19. století. Pozornost si zasluhuje dílčí seznam obrazů rozvěšených v prvním a druhém patře zámku, v jídelně, pokojích a pracovně starohraběte, známý ve dvou prakticky totožných, jen mírně obměněných verzích. [Příloha 2, 3] Jejich sepsání je snad možno dát do souvislosti s restaurováním rájeckých obrazů zahájeným v této době. V tehdejší salmovské korespondenci nalézáme jména dvou vídeňských malířů, které Salmové pověřili, aby jejich obrazům „navrátili život“. V roce 1818 to byl kustod císařské obrazárny v Belvederu Karl Russ, a o čtyři roky později další renomovaný restaurátor Alexander Johann Dallinger von Dalling (1783–1844).³²

Mnohem detailnější informaci o obrazech instalovaných v tomto období v prostorách zámku je možné vyčíst z jejich stručného, rovněž nedatovaného výčtu. [Příloha 4] Podle poukazu na topografickou práci Georga Wolneho na jeho rubu, lze usuzovat, že možným podnětem k jeho sestavení byla snaha doplnit jeho povšechnou informaci o rájecké obrazárně. Význam tohoto seznamu zvyšuje fakt, že mj. pomáhá specifikovat ony obrazy zasazené v boaserii, jejíž existenci v roce 1769 zmiňuje citovaný pozůstalostní inventář Antonína Karla Josefa starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu. Její součástí byly jak menší kusy Jana van Kessel, Jacoba Toorenvlieta, či „tronie“ ve stylu Rembrandta, tak velké dekorativní kusy, mj. mariny Hendrika Minderhouta, krajiny Johanna Christiana Branda a zvířecí obrazy Philipa Petera Roose, zv. Rosa di Tivoli a Jana Baptisty Bouttase, použité zčásti ve funkci supraport. Také v dalších místnostech lze vedle dnes patrně ztracených, nebo vzhledem ke stručnosti zápisu obtížně identifikovatelných děl, bezpečně rozeznat mnohé z dochovaných obrazů. K nim mj. patří práce antverpských kabinetních malířů Franse II. Franckena (*Pád gigantů*) a Simona de Vos (*Triumf Davida po vítězství na Goliášem*), stará kopie slavné obrazu *Zubní felčar* utrechtského caravaggisty Gerrita van Honthorst, dále anonymní nizozemské a německé portréty 16. a 17. století, nebo soubor krajin „im Poussin'schen Geschmacke“, tradičně připisovaných Jeanu François Milletovi. Na závěr soupis odděleně, bez udání jejich lokace zaznamenává rovněž větší kolekci prací novějších mistrů – Karla Russe, Petra Fendiho, Ludwiga Ferdinand Schnorra von Carolsfeld a jeho otce Hanse Veita (1764–1841), ředitele Akademie v Lipsku. Údaj o umístění naproti tomu nechybí u dvou, dnes nezvěstných obrazů nazarénských malířů Josefa Führicha a Johanna Evangelisty Scheffera von Leonardshoff, které spolu s díly starých mistrů byly zavěšeny v jednom ze zámeckých kabinetů.

Pozdější inventáře, které máme k dispozici z přelomu 19. a 20. století, obsahují již mnohem více relevantních sdělení, a to nejen k rozmístění jednotlivých uměleckých děl v prostorách zámku, ale i k jejich ikonografickému i au-

8 – Barokní inventární číslo neznámé (salmovské?) sbírky na rubu obrazu salmovské obrazárny, inv. č. RA 1436

9 – Znaková pečeť Dietrichsteinů na rubu obrazů salmovské obrazárny

10 – Štítek s nápisem „Schöfflinus Verfasser der / Alsatia illustrata“ na rubu obrazu salmovské obrazárny, inv. č. RA 1444

torskému určení. Na sestavení těchto odhadů se po smrti knížete Hugo III. Karla Františka (9. 11. 1832 Praha – 12. 5. 1890 Vídeň) a jeho syna Hugo IV. Leopolda (2. 12. 1863 Vídeň – 31. 12. 1903 Vídeň) totiž podíleli respektovaní znalci umění; v roce 1890 vyhlášený vídeňský obchodník Carl Josef Wawra (1839–1905)³³ a 1904 brněnský malíř a také též sběratel Emil Pirchan st. (1844–1928).³⁴ Další známé inventury, spojené částečně i s finančním oceněním obrazů, se uskutečnily v roce 1937, popřípadě na samém sklonku druhé světové války v roce 1944. První provedl brněnský podnikatel a sběratel Otakar Vaňura (1893–1962),³⁵ když o získání tohoto úkolu spolu s ředitelem opavského muzea Edmundem Wilhelmem Braunem (1870–1957) všemožně usiloval jiný brněnský znalec Maximilian Steif (1881–1942),³⁶ a druhou pak na doporučení Karla Marii Swobody studentky dějin umění Německé univerzity v Praze Christiane Engelbrecht a Maria von Thadden (*1922).³⁷ Konečně stav mobiliáře bezprostředně po konfiskaci zámku zachycuje soupis z února 1946.³⁸

Navzdory značné strohosti záznamů poskytuje tento specifický typ pramenů nejen potřebné východisko pro eventuální identifikaci dochovaných obrazů a zčásti i pro sledování postupné proměny názorů na jejich autorství. Současné nás v několika případech spolehlivě informují i o těch výtvarných dílech, které v současnosti ve sbírkách zámku v Rájci nad Svitavou již nenalezneme. K těmto prokazatelným úbytkům salmovské sbírky se řadí kupříkladu dvojice, zjevně signovaných zobrazení lesních zákoutí, zaplněných hmyzem a drobnými živočichy, tzv. *Sottobosco*, které vytvořili Christian Striep a Abraham Begeyn, dva z četných následovníků mistra tohoto žánru, amsterdamského malíře Otto Marsea van Schrieck. Oba obrazy uvádí inventář z roku 1890, kdy visely v ložnici knížete (58 *Ölgemälde von C. van Striep Blattpflanzen mit Schmetterlingen und anderen Insecten und einer Schlange ... 40 fl.*; 59 *Ölgemälde von A. Bega Grosse Distel mit Schmetterlingen und anderen Insecten und Eindechse... 30 fl.*) a v roce 1904 ve velkém salonu (32 *Bega. Ölgemälde Schmetterlinge ... 60 K*; 44

C van Striep Schmetterlinge und Schlange ... 60 K). Nezvěstné jsou rovněž další obrazy, které zaznamená Wawrův odhad z roku 1890 v kuřáckém pokoji. Čtyři, zjevně plně signované obrazy koní, které v roce 1736 na způsob Johanna Georga von Hamilton namaloval dvorní malíř mikulovských Dietrichsteinů Josef František Adolf (75/78 4 *Alte Ölgemälde von J. Adolff 1736 Graf Dietrichstein, in verschiedenen Stellungen, die spanische Schule reitend, gemalt in der Art des Hamilton a` 30 fl ... 120 fl.*), nebo literaturou nezaznamenaný obraz Josefa Führicha *Odpočinek na útěku do Egypta (84 1 Ölgemälde von Führich Ruhe auf der Flucht nach Egypten ... 200 fl.)*, stejně jako jeho perokresba s námětem *Klanění tří králů (85 1 Originalzeichnung von Professor Führich die Anbetung der Könige, weiß geölte Federzeichnung... 200 fl.)*. Nedochovala se ani většina obrazů, které jako zčásti poškozené eviduje inventární soupis z roku 1890 v chodbě 2. patra zámku. Konkrétně jde o početnější kolekci portrétů 17. století (256/271 *16 Stück Frauenbildnisse, Costümebildchen aus der Zeit des Kaisers Leopold I. Hüft- und Brustbilder, Ölgemälde teilweise beschädigt à 10 fl. ... 160 fl.*; 272/283 *12 Stück Männliche Porträts aus derselben Zeit, Cardinäle, Feldherren, darunter des Kaisers Josef I. und Montecuccoli beschädigt à 5 fl. ... 60 fl.*), nebo krajín a římských vedut (284/290 *7 Ölgemälde diverse Landschaften und römische Ansichten teilweise beschädigt à 8 fl. ... 56 fl.*). Z dalších obrazů schází rovněž velký, autorsky neurčený kostelní interiér s figurální stafáží (295 *1 Desgleichen, großes Kirchen-Interieur mit Figuren staffiert ... 20 fl.*), umístěný v jenom z hostinských pokojů zámku. Z obrazů, které registruje následný inventář z roku 1904, dnes postrádáme kupříkladu portrét dámy s psíkem, připsaný Gottfriedu Knellerovi (14 *Gottfried Kneller „Mädchen im Atlaskleide einen Hund haltend ... 200 K*) a umístěný v zámeckém vestibulu. Nezvěstné jsou zřejmě i dva obrazy určené jako díla Johanna Evangelisty Scheffera von Leonardshoff v hostinském pokoji I. patra (174 *Scheffer, Ölgemälde Christkind am Kreuze schlafend ... 120 K*; 180 *Scheffer „Betendes Mädchen im grüner altdeutscher Tracht“ Ölgemälde ... 59 K*), nebo obraz

11 – Štítek s identifikačním nápisem na rubu obrazu salmovské obrazárny, inv. č. RA 1447

Rembrandtova okruhu (306 *Rembrandtschule, Ölgemälde „Ein alter Mann am Gewand Goldstickerei“ ... 120 K*), respektive trojice holandských krajinomaleb (190 *Ölgemälde in der Art des Saft Leven „2 Mondlandschaften“ ... 70 K*; 265 *J. Both? Ölgemälde „Landschaft am Abend, an den Seiten hohe Laubbaum, goldige Himmel, vorne eine Hirtengruppe ... 190 K*).

Nelze vyloučit, že k některým z těchto ztrátám došlo v polovině třicátých let, kdy tehdejší majitel rájeckého zámku Hugo V. Mikuláš kníže ze Salm-Reifferscheidtu (14. října 1893 Blansko – 2. března 1946 Rájec) byl z důvodů „těžké hospodářské krize“ nucen zvažovat nejen odprodej zámecké knihovny, ale určitě i některých obrazů.³⁹ Máme doklady o tom, že prostřednictvím Karla Belcrediho (1893–1972), prokazatelně jednal s Galeríí St. Lucas ve Vídni, kam bylo odesláno a možná i prodáno nejméně jedenáct obrazů, a v létě 1934 také s brněnským sběratelem Richardem Popperem (1882 – asi 1942), generálním ředitelem Rosické důlní společnosti,⁴⁰ který projevil zájem o zakoupení portrétů muže v kožešinovém plášti a ženy se zlatým řetězem

z okruhu Lucase Cranacha st. [obr. 7] Stejně obrazy se v této době pro nejmenovaného, patrně anglického klienta snažila, rovněž bez úspěchu, získat vídeňská historička umění Caroline (Lilly) Fröhlich-Bum (1886–1975), zabývající se spolu se svým manželem, historikem umění Otto Fröhlichem (1873–1947) obchodováním s obrazy.⁴¹

Kromě dosud zmíněných inventářů se zejména ve fondech rodinného archivu Salmů a jejich velkostatku uchovaly i další, dílčí seznamy, respektive poznámky a výpisky ze slovníkové literatury k biografickým zastoupených umělců, dosvědčující nepokrytý zájem Salmů o odborné zpracování jejich sbírky obrazů.⁴² Další cenná zjištění se o obrazech salmovské sbírky, stejně o péči, kterou jim jejich majitelé věnovali, případně i o vřelých kontaktech s žijícími umělci se podařilo vytěžit také z rozsáhlé korespondence, kterou vedl Hugo I. František starohrabě ze Salm-Reifferscheidtu se svými dvěma syny, respektive s Josefem von Hormayrem či dalšími přáteli, mj. s lipským podnikatelem a sběratelem Maximilianem Speckem von Sternburg (1776–

12 – Vypálená vlastnická značka Salm-Reifferscheidtů na obrazech použitých k výzdobě zámku v Blansku, 2. polovina 19. století

13 – Heinrich von Angeli, **Alžběta (Elise) kněžna ze Salm-Reifferscheidtu (1832–1894)**, 1865, Státní zámek Rájec nad Svitavou

1856),⁴³ a taktéž z dopisů, které si vzájemně hojně posílali Hugo II. Karel Eduard a Robert. K těm nejzajímavějším patří nesporně doklad o akvizici dvou obrazů, které v roce 1839 v Benátkách zakoupil Robert, mladší z obou bratří jako autentické dílo Carla Dolciho, a které recentně byly přesvědčivě vřazeny do ōuvru jeho bratrance Onoria Marinariho.⁴⁴ Umění bylo častým tématem korespondenčního styku Salmů i v další generaci, jak to dokládá i jeden z dopisů Hugo III. Karla Františka ze Salm-Reifferscheidtu adresovaný v červnu 1858 bratru Erichovi Adolfovi (2. 10. 1836 Rájec nad Svitavou – 29. 8. 1884 Rájec nad Svitavou) do Heidelbergu.⁴⁵ Pisatel v něm informuje jednak o změně umístění dvou portrétů malíře z okruhu Lucase Cranacha st. v prostorách rájeckého zámku, jednak se dotazuje, co dělá jejich společný známý, pražský malíř Bedřich Havránek, s nímž bratr zřejmě v té době cestoval po Německu a jehož díla si našla cestu do salmovské sbírky.

V souvislosti se sběratelskými počiny Roberta starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu byl nedávno publikován zajímavý příklad obrazové dokumentace výsledků jeho objednavatelské činnosti. Na akvarelu Augusta Tischbeina s pohledem do salonu jeho sídla v Terstu je zachycen portrét Roberta Salma, který v Praze roku 1845 namaloval německý malíř Engelbert Seibertz.⁴⁶ Jiný typ vizuální dokumentace reprezentuje zachovaný soubor fotografií interiérů vídeňského paláce Salmů v Salmgasse, zhotovených asi před jeho prodejem v roce 1902.⁴⁷ Na jedné z těchto fotografií lze rozpoznat krajinu dnes vystavenou v Rájci nad Svitavou a připsanou nově Christianu Morgensternovi, na jiné chlapecký portrét Karla starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu (1871–1927), syna Hugo III. Karla Františka a Alžběty, rozené princezny z Liechtensteinu (dnes na zámku v Jaroměřicích na Rokytnou, svoz Budkov), a na třetí, která nejspíše taktéž zachycuje další z prostor paláce, ženský portrét z již připomenutého páru protějškových podobizen německého monogramisty, vyšlého z okruhu Lucase Cranacha.⁴⁸ [obr. 6, 7]

Avšak nejen písemné a vizuální prameny, ale také nejrůznější přípisy, sběratelské značky, stará inventární čísla, zjištěná na rubové straně salmovských obrazů, nezdědka odkazující na ztracené písemné prameny, respektive doplňující ty známé,⁴⁹ poskytují důležité poznatky k jejich provenienci, autorskému určení a částečně i k historii salmovského sběratelství. Spojitost s neznámým inventárním soupisem salmovské nebo jiné sbírky obrazů 18. století mají například nevelké, často jen obtížně čitelné papírové štítky,

kteřé zahrnují číselný údaj, zapsaný hnědým perem ve formě *No* a arabská čísllice. [obr. 8] Ty se mj. objevují na bočních stranách ozdobného rámu některých krajinomaleb vytvořených kolem 1700 neurčeným bruselským malířem „*im Poussin'schen Geschmacke*“, nebo souboru drobných krajin, které bylo možno nově určit jako dílo vlámského malíře Willema Augusta van Minderhout, činného v první polovině 18. století na Moravě.⁵⁰ Nejčastěji se rubových stranách

14 – **Sběratelská značka Alžběty kněžny ze Salm-Reifferscheidtu (1832–1894)**, před 1894

15 – Giovanni Francesco Barbieri, zv. Guercino – kopie, **Kristus a Samaritanka u studny**. Státní zámek Rájec nad Svitavou

rájeckých obrazů objevují strojem psané papírové štítky, které mají bezprostřední souvislost s inventářem vzniklým těsně před koncem 2. světové války. Ty kromě stručného popisu obrazu, případného návrhu jeho autorského určení a datace, údaje o signatuře a nápisech informují rovněž o jejich restaurování, které na počátku dvacátých let provedl vídeňský malíř a restaurátor Josef Balla (1866–1948).⁵¹ Obzvláště důležitý informační zdroj představují ojediněle se vyskytující nápisy, eventuálně sběratelské značky, které nás přivádějí na stopu předchozího držitele obrazu. Tak je tomu zejména v případě barokní znakové pečete Dietrichsteinů, [obr. 9] otištěné na dřevěné podložce několika výtvarně mimořádně kvalitních ukázek tvorby německých a nizozemských malířů 16. a 17. století.⁵² Ty zřejmě pocházejí z kolekce obrazů vyhlášeného milovníka umění a mecenáše umělců, Leopolda hraběte z Dietrichsteinu (1703–1773),⁵³ z té její části, která byla soustředěna v jeho brněnském paláci na dnešní Masarykově třídě. Do majetku Salmů přešly nejspíše v roce 1784, poté co palác „samt Zuge-

herungen, folglich auch mit aller Inventur messig übergebenen Einrichtung, nichts davon ausgenommen“ zakoupil Karel Josef kníže ze Salm-Reifferscheidtu za 40.000 fl.⁵⁴ Jak početný byl získaný obrazový soubor, sice přesně nevíme, nicméně stejnou provenienci lze předpokládat i u dalších dochovaných, dietrichsteinskou pečeti však neoznačených obrazů, stejně jako u těch, o jejichž existenci vypovídají toliko zápisy starších inventárních soupisů. S velkou mírou pravděpodobnosti k nim hypoteticky můžeme přiřadit lovecké zátiší v Brně činného malíře Ximenese, který prokazatelně pracoval pro mikulovské Dietrichsteiny,⁵⁵ animalistické obrazy jejich dvorního malíře Josefa Františka Adolfa,⁵⁶ stejně jako jeho, dnes jen archivně doloženou čtveřici maleb z roku 1736, na nichž je zpodobněn hrabě z Dietrichsteinu při drezúře koní.

Jiným z předpokládaných předchozích vlastníků obrazů, které v průběhu času obohatily salmovské sbírky, byl pravděpodobně též všestranně vzdělaný Johann Daniel Schöpflin (1694–1771), profesor historie, rétoriky a práva

16 – Johann Baptist Lampi st., Karel Josef kníže ze Salm-Reifferscheidtu (1750–1838), po 1800. Státní zámek Rájec nad Svitavou

17 – Hans Veit Schnorr von Carolsfeld, **Laura**, 1822. Státní zámek Rájec nad Svitavou

portréty, respektive všech pět podobizen „*belle donne*“, Schöpflin daroval některému ze Salmů, snad již Antonínu Josefu Karlovi, nebo později jeho synovi Karlu Josefovi.

Také Salmové si své obrazy, zejména na sklonku 19. století označovali. Jedna z těchto vlastnických značek, tvořená jejich erbem s knížecí korunou a nápisem *Schloss Blansko* a vypálená na napínacím, nebo na rubu ozdobného rámu, [obr. 12] dokládá, že část jejich obrazového fondu byla použita k výzdobě obytných místností zámku v Blansku. A to hlavně v době, kdy v něm bydleli Hugo III. Karel František a jeho uměnímilovná manželka Alžběta (Elisa), rozená princezna z Liechtensteinu (3. II. 1832 Vídeň – 14. 3. 1894 Vídeň). [obr. 13] Především její zásluhou se zámek spolu s vídeňským palácem stal v této době místem,⁶⁰ kde se setkávali významní literáti, hudebníci a výtvarní umělci, mezi jinými Louis Gurlitt, Heinrich von Angeli, Rudolf Carl Huber, Hans Makart, Hugo Charlemont, August von Pettenkofen, Andreas Lach, nebo Viktor Tilgner,⁶¹ kteří v obou manželích našli věrné a zasvěcené podporovatele a taky štědré odběratele svých prací. O mimořádně aktivní osobní účasti Alžběty ze Salm-Reifferscheidtu na rozšiřování uměleckých sbírek i na zaměření salmovského mecenátu, který stejně jako u manželky Hugo I. Františka starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu, Marie Josefy, rozené Mac-Caffry van Keanmore (1775–1836),⁶² nebyl dosud zcela plně zhodnocen, svědčí řada obrazů, pro-

na univerzitě ve Štrasburku.⁵⁷ Naznačuje to papírový štítek s perem psaným záznamem: *Schöpflinus Verfassers der / Alsatia illustrata*, [obr. 10] zachovaný na zadní straně napínacího rámu jednoho ze série portrétů krásných žen, které vznikly v dílně slavného Petra Lelyho. Stejnou rukou je napsána i poznámka na dalším portrétu, který portrétovanou chybně ztotožňuje s císařovnou Alžbětou Kristýnou Brunšvicko-Wolfenbüttelskou, matkou Marie Terezie.⁵⁸ [obr. 11] Předpokládáný majitel těchto portrétů, autor dvojdielného historicko-topografického spisu *Alsatia illustrata* (Colmar 1751 a 1761) a jeden z čelných představitelů evropského osvícenství, pobýval ve třicátých a čtyřicátých letech ve Vídni a v roce 1739 mu zde na přímluvu jeho krajana, vlivného Johanna Christophu von Bartenstein (1689–1767) bylo nabídnuto prestižní místo prefekta dvorní knihovny. V roce 1747 se stal vychovatelem mladého Josefa II. a je tudíž nanejvýš pravděpodobné, že tehdy mohlo dojít i k jeho seznámení s Antonínem Josefem Karlem starohrabětem ze Salm-Reifferscheidtu. Když později, před rokem 1769 jeho dva synové Karel Josef a Franz Xaver absolvovali kavalírskou cestu, podílel se Johann Daniel Schöpflin za jejich pobytu ve Štrasburku, který předčasně ukončil náhlý skon jejich otce, na jejich výchově.⁵⁹ Nabízí se proto lákavá a nanejvýš pravděpodobná hypotéza, že oba

18 – Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld, **Faust**, 1819. Státní zámek Jaroměřice nad Rokytnou, svoz Budkov

kazatelně vytvořených na její objednávku. Ty z nich, které byly jejím soukromým majetkem, označovala svou osobní značkou, červeným papírovým štítkem oválného tvaru s li-govanými iniciálami ES a knížecí korunkou, provedenými slepotiskem v bílé barvě. [obr. 14]

Zajímavé detaily, osvětlující její nadšený vztah k vý-tvarnému umění a jeho tvůrcům, prozrazuje mj. její kore-spondence s vlivným historikem umění Rudolfem Eitelber-gerem von Edelberg (1817–1885). Tři z těchto dopisů, které mu v sedmdesátých letech zaslala, obsahují naléhavé inter-vence ve prospěch Carla Rudolfa Hubera (1839–1896), ma-líře, kterého považovala za nejlepšího specialistu na malbu zvířat a jezdeckých portrétů činného ve Vídni. Tenorem je-jích opětovných přímluv byla především snaha zajistit Hu-berovi objednávky šlechtické klientely, včetně korunního prince a císaře, inspirovat a podpořit nákupy jeho děl pro veřejné i soukromé sbírky, a v neposlední řadě mu také po-moci získat profesorské místo na vídeňské akademii, uvol-něně odchodem Anselma Feuerbacha. Snad i její zásluhou byl nakonec kněžnin chráněnc v roce 1880 jmenován pro-fesorem animalistické speciálky.⁶³

Příloha 1.

Ernst Rincolini, Notizen über in Mähren vorhandene vor-zügliche Kunstwerke der Malerei, *Archiv für Geschichte, Sta-tistik, Literatur und Kunst* XVI, 1825, Nr. 113–114, s. 689.⁶⁴

Im Raiz im Schloße des Altgrafen Hugo von Salm. Die hier be-findliche Bildersammlung enthält von älteren Meistern eine nicht geringere Anzahl, darunter sich vorzüglich ein Christuskopf ganz in Tizian Geschmack,⁶⁵ so wie Christus mit der Samariterin, nach Guercino⁶⁶ [obr. 15] auszeichnen, ferner das Bildniß des Fürsten von Salm, von Professor Lampi.⁶⁷ [obr. 16] Sehr gelungene Land-schaften von Brand, vortreffliche Thierstücke von Fyt, Greyeff etc., auch mehrere gute Conversationsstücke der Niederländerschule etc. etc. sind vorhanden, allein die hier sich befindenden neuern Leistungen vorzüglicher noch lebender österreichischer Künstler geben dieser Gemähl-desammlung einen noch höheren Werth, als: ein ganzes Cabinet von Gemälden aus der Vaterlandsgeschichte von Custos Carl Ruß, eilf an der Zahl, zum Theil von bedeutender Größe, mit dem Bildniße Max I. nach Lucas von Leyden und Carls V. nach Titian,⁶⁸ – die erlesensten Bilder von Ludwig Schorr von Carolsfeld, Faust, Genovefa, die Mädchen am Brunnen, des ritterlichen Jägers-Liebeslaufchen, Liebeswahnsinn, der Erbkönig, eine Scene aus dem Tyrolerkriege von 1809 mit eilf Porträts,⁶⁹ – von Fendi, Emma und Eginhard, der Ring der Treue, die Stadt Salzburg, zwey Kloster⁷⁰ etc. etc. – Alle diese ausgezeichneten Tableaux sind in diesem Archiv, umständlich beschrieben in Nr. 1 und 55 von 1821, dann 5 und 152 von 1822, dann Nr. 40 von 1822 endlich Nr. 27, 96 und 152 von 1822.⁷¹ Hinzugekommen sind: ein sterbender Johannes Evangelist vom Akademiedirector Schorr in Leip-

zig;⁷² eine Laura von demselben;⁷³ [obr. 17] Jo von Schiavone,⁷⁴ bekannt aus der Wiener Exposition von 1824 etc. etc.

Příloha 2

Dílčí seznam obrazů v 1. a 2. patře zámku v Rájci nad Svita-vou, nedat. (před 1836)

MZA Brno, fond 86 Velkostatek Rájec nad Svitavou 1661–1950, kart. 141.

Erster Stockwerk.

Schlafzimmer des Herrn Fürsten.

o

Im grünen oder Sitzzimmer.

2. Köpfe auf Brett, Mann und Weib⁷⁵ auf der Wand wo die Ko-pie nach Rubens die Enthauptung Johannes⁷⁶ sich befindet.

Über der Eingang in das dritte Zimmer welches zu dem Tafelzimmer führt.

1. die Geburt Christi. Italienische Schule.⁷⁷

1. Konversationsstück⁷⁸ wovon das zweite in der Studierzimmer des Herrn Grafen an der Wand sich befindet wo der Bücherkas-ten angebracht ist.

4. größere Konversationsstücke zu beiden Seiten des Hauptbildes: die Kopie nach Rubens mit dem N 98. bezeichnet. ausgebessert.

Im Tafelzimmer

Auf jenem Wand wo zwei Landschaften in der Manier Schina-gels⁷⁹ und unterhalb zweyer Rosa⁸⁰ sich befindet:

1. kleiner Rosa. Vorstellend einen Hirten bei seinem Herde.⁸¹

Zu beiden Seiten auf jenem Wand wo der Bogenschützer nach Corregio sich befindet.

2. Ein rauchender Mann. Gegenstück Ein Mann welcher vor Küchengerühe steht, in Spanischen Kostüm. Beide auf Blech, sehr verputzt.

1. Ein Fuchs und ein Storch in Handlung.⁸²

1. Ein Hahn im Kampf.⁸³

1. Wällische Hühner.⁸⁴

1. Ein Falk und Gänse.⁸⁵

1. Blumen und Früchtenstück am Pfeiler zwischen den zwei Fenstern.

1. Bogenschützer, Kopie nach Corregio.⁸⁶

2. Blumenstücke von Tham,⁸⁷ auf jener Wand wo die zwei Landschaften nach Schinnagel.

1. Supraporte über die Thüre die Rechts in ein Nebenzimmer führt; vorstellend einen [...]

Zweites Stockwerk.

In dem Studierzimmer des Herrn Grafen

1. Bataillenstück oben dem Bücher Kasten.

1. Konversationsstück,⁸⁸ wovon das Gegenstück in dem grünen oder Sitzzimmer im ersten Stockwerke sich befindet.

19 – Peter Fendi, *Matka se spícím dítětem u vánočního stromku*, 1824. Státní zámek Rájec nad Svitavou

1. der Kopf eines Mannes grell beleuchtet über die Thüre die in das zweite Zimmer führt.

An der Wand zwischen den Fenstern, links an dem Bildniß des Herrn Fürsten:

1. Kopf eines Mannes in Rembrandt Manier.⁸⁹

Příloha 3

Dílčí seznam obrazů na zámku v Rájci nad Svitavou, nedat. (před 1836)
MZA Brno, fond 86 Velkostatek Rájec nad Svitavou 1661–1950, kart. 141.

1tes Zimmer.

Neben der Thüre

1. Christuskopf auf Brett ganz im Helldunkeln.⁹⁰

Nachträglich: In ersten Stockwerke im Gang

2. Architekturstücke von Kanale.⁹¹ Beschädigt.

Erstes Stockwerk.

Sitzzimmer des Herrn Fürsten.

1. Konversationsstück oberhalb des auf dieser Wand befindlichen Hauptbildes: die Enthauptung Johannes, Kopie nach Rubens.
2. Köpfe auf Brett, Mann und Weib auf eben dieser Wand.
4. größere Konversationsstücke zu beiden Seiten des Hauptbildes die Enthauptung Johannes.

1. die Geburt Christi oberhalb der Thüre des Sitzzimmers, welche in das Zimmer mit Kupferstiche und aus jenen in großen Speisesaal führt.

In dem großen Speisesaale

1. Fuchs und Storch.

1. Hahn im Kampfe.

1. Wälsche Hühner.

1. Falk mit Gänsen.

<1: Blumen und Früchte Bild am Pfeiler zwischen der zwei Fenstern>

Zweites Stockwerk.

In dem Studierzimmer des Tit. Herrn Grafen

1. Battaillen Stück oberhalb des Bücher Kasten.

1. Conversationsstück, wovon das Gegenstück im 1ten Stock in der Sitzzimmer des Tit Herr Fürsten sich befindet.

Příloha 4

Seznam obrazů na zámku v Rájci nad Svitavou, nedat. (před nebo kolem 1836)

Brno, soukromá sbírka.⁹²

Raiz Schloß Gemälde

Boiserie

- [1.] v[on] Kessel Fische Kupfer⁹³
- [2.] Minderhout Marine zwei grosse Seestückke Leinwand⁹⁴
- [3.] Rosa 2 Thierst[ücke] Leinwand⁹⁵
- [4.] 2 Brand Landsch[aften] Wasser⁹⁶
- [5.] 1 beschädigt[er] Leinw[and]
- [6.] 2 Vögel Wasser s[ehr] schön Bouttats⁹⁷

- [7.] 2 detto Hahnenkämpfe als Supraporten ⁹⁸
- [8.] 2 Mann mit Mütze im Rembrandt Manier⁹⁹
- [9.] 1 Trinkglas mit Trauben s[ehr] schön¹⁰⁰
- [10.] Torenvliet bärtig Man Kohl Kupfer¹⁰¹

[in margine]

* worin Kind ?/ klein Landsch[aft] / David mit Haupt Copie¹⁰²

/ rauchend[er] Mann / 2 Watteau / Mauch [sic] u[nd] / 2 Brand

Groß[es] Sitzzimmer

- [11.] 2 Frank auf Kupf[er] u[nd] Holz¹⁰³
- [12.] 2 Hartmann Landsc[hafte]n¹⁰⁴
- [13.] S[imon] de Vos allegorisch[er] Triumf¹⁰⁵
- [14.] 2 Glauber in schönen Figuren¹⁰⁶
- [15.] 2 Landschaft[en] in Milet Manier¹⁰⁷

Cabin[et]

- [16.] Scheffer die gehende Madonna Holz¹⁰⁸
- [17.] Fühlich Maria Josef Kind 2 Engel¹⁰⁹ Leinw[and] bezeichnet

20 – Karl Russ, **Císař Rudolf I. Habsburský nabízí svého koně knězi**, 1817. Státní zámek Rájec nad Svitavou

- [18.] *Magdal[ena] in dolce* [?] ¹¹⁰
 [19.] *Ecce homo* ¹¹¹
 [20.] 2 *Brand Groß*, ¹¹²
 [21.] 1 *Jakob Zug im Rubens Manier unterd[...] S[imon] de Vos sch[ön]* ¹¹³
- Seitenzimm[er]
 [22.] 2 *Lancret Conversaz[ionen]* ¹¹⁴
 [23.] 2 *Köpfl[e]*
 [23.] 1 *Austern ? schön*
 [24.] 1 *Bauern Conversazion s[ehr] schön*
 [25.] 2 *Alteste deutsch LW. Holz Portr[ait]s* ¹¹⁵
 [26.] 2 *detto groß[e] Portr[ait]s altniederland[ische] Schule* ¹¹⁶
 [27.] *Padovano Copie Venus* ¹¹⁷
 [28.] 2 *Groß[e] Seestückh[e] Leinw[and] wie in Olmütz* ¹¹⁸
 [29.] 2 *Copien nach Honthorst 1 lesend[er] mit Licht* ¹¹⁹ u[nd] *Zahnoperation* ¹²⁰
 [30.] *Lampi o[der] Maurer ? Fürstenportrait* ¹²¹ [obr. 16]
 [31.] 2 *Groß[e] Thierst[ücke]* ¹²²
 [32.] 1 *todt[e] Vieh v[on] Hamilton ?* ¹²³
 [33.] 2 *Feistenberg Landschaft[en] Groß* ¹²⁴
 [34.] 1 *Quintin Messis* ¹²⁵
 [35.] 1 *Knab mit Strohin* [?] ¹²⁶
 [36.] 2 *Roms Mauer* ¹²⁷
 [37.] 1 *J. Peter Seefelsenstückh Schiff* ¹²⁸
 [38.] 2 *Marcellis Disteln Insekten* ¹²⁹
- [39.] 4 *Niederl[ä]nd[ische] Spielen Leinw[and] Soldatenstube* ¹³⁰
Neuere Meister.
Alte Schnorr v[on] C[arolsfeld]
 [40.] 1 *Portr[ait]* ¹³¹ [obr. 16] u[nd]
 [41.] *Saul Tod* ¹³²
Schnorr in Wien
 [42.] *Faust* ¹³³ [obr. 18]
 [43.] *Erlkönig* ¹³⁴
 [44.] *Undine* ¹³⁵
 [45.] *Liebeslauschen* ¹³⁶ 2 *Stüks*
 [46.] *Liebeswahnsinn* ¹³⁷ u[nd] *andere* ¹³⁸
- Fendi*
 [47.] *Mutter vor Weihnachtsabend* ¹³⁹ [obr. 19]
 [48.] *betende Mönche* ¹⁴⁰
 ???
 [49.] *Tiroler Kriegsszenen* ¹⁴¹
Ruß
 [50.] *Niklas Salms Tod* ¹⁴²
 [51.] *Albert mit d[em] Hunde* ¹⁴³
 [52.] *Max auf der Martinswand* ¹⁴⁴
 [53.] *Leopold: [sic] in Wien* ¹⁴⁵ und *mehrere andere* ¹⁴⁶ [obr. 20]

Původ snímků – *Photographic credits*: 1, 2, 4, 5, 6–20: Národní památkový ústav, ú. o. p.. Brno – Miroslav Zavadiš; 3: archiv autora

Poznámky

* Příspěvek vznikl s podporou Grantové agentury České republiky, projekt č. P409/12/2017: *Vědecký katalog zámecké obrazárny v Rájci nad Svitavou a sběratelství rodu ze Salm-Reifferscheidtů v 18. – 20. století*. Za upozornění na některé materiály jsem zavázán spoluřešitelům uvedeného projektu, Mgr. Lence Kalábové, Mgr. Petru Tomáškoví a Mgr. Michalu Konečnému, Ph.D.

¹ Cecilie Hálová-Jahodová, Andreas Schweigl, *Bildende Künste in Mähren, Umění XX*, 1972, s. 184: „[...] im Schloss sind einige recht artige eingerichtete Cabineter und nebst etwelchen schönen Gemälden sind allda Ausgüsse von Gübs deren academisch griechischen Statuen als Gladiator, der Venus und Apollo, einer Hausbibliothek allwo vile arhitektischen Werke zu Handen sind, und die schönste Sammlung derselben sein wird.“ – Jan Petr Cerroni, *Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren*, Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA Brno), fond G 12 Cerroniho sbírka, sign. I–33, fol. 102: „Im Schlosse sind einige artig eingerichtete Kabinette, – Auch hat das Schloß einige schöne Gemälde aufzuweisen, und Abgüsse von Gips von den berühmten Statuen des Gladiators, der Venus und des Appolls – und viele architektonische Werke – die stärkste Sammlung dieser Art in Mahren – die der Fürst [Karl] Josef zu Salm-Reifferscheidt] von dem berühmten Brinner Architecten Grim nach seinem Tode an sich brachte aufzuweisen.“ K architektonické sbírce srov. nejnověji Lenka Kalábová, „Grimmische Collection Original Zeichnungen und Architectur

Bücher“. Knižní a grafická pozůstalost Františka Antonína Grimma v Rájci nad Svitavou, *Opuscula historiae artium* F 51, 2007, s. 85–126.

² Gregor Wolny, *Die Markgrafschaft Mähren topographisch, statistisch und historisch geschildert II/2. Brünnner Kreis*, Brünn 1837, s. s. 380 (2. vydání Brünn 1846). Srov. též Christian d'Elvert, *Die Bibliotheken und andere wissenschaftliche, Kunst- und Alterthums-Sammlungen in Mähren und österreichischen Schlesien, Schriften der historisch-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde* III, 1852, s. 118.

³ Ernst Rincolini, *Notizen über in Mähren vorhandene vorzügliche Kunstwerke der Malerei, Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst* XVI, 1825, Nr. 113–114, 21. a 23. 9., s. 689.

⁴ Ernst Hawlik, *Geschichte der bildenden und zeichnenden Künste im Markgrathume Mähren*, Brünn 1838, s. 23. – Idem, *Zusätze und Verbesserungen zur Geschichte der bildenden und zeichnenden Künste im Markgrathume Mähren*, Brünn 1841, s. 18, č. 11. Srov. Jitka Sedlářová, *Historie uměleckého sběratelství na Moravě, Opus musicum. Hudební revue* 31, 1999, č. 4, s. 74. Zajímavý doklad Hawlikových kontaktů se Salmu představuje i jeho drobný obraz *Chlapec s větrníkem v okně*, dochovaný na rájeckém zámku (inv. č. RA 1254) s dedikací Ernsta Hawlika na rubové straně.

⁵ Lubomír Slaviček, *Neue Quellen zur österreichischen Malerei am Anfang des 19. Jahrhunderts. Wiener Maler in der Salm'schen Gemäldesammlung, Mitteilungen der Österreichischen Galerie* 24–25, 1980–1981, s. 161–201. – Jitka Sedlářová, *K činnosti rakouského malíře Karla Russa*, in: Jaroslav Sedlář

(ed.), *Uměleckohistorický sborník*, Brno 1985, s. 210–219. Zajímavé svědectví o okruhu umělců, s nimiž se Salmové a Hormayr stýkali, přináší dopis, který Josef von Hormayr zaslal po smrti starohraběte Huga I. Karla 22. května 1836 z Hannoveru svému příteli Hugo II. Karlovi Eduardu: „[...] *Wie steht es den mit der Kunst? Sehest Du nochmal unsere alten Freunde, Ruß, Schnorr, Petter, Fendi, Krafft. Die allgemeine Zeitung gab jüngst einen gemino bellum trojanum ab ovo beginnenden Aufsatz über die jetzige Wiener Kunstausstellung, worin ich die meisten altgewohnten Namen außer unter Kuppelwieser, Führich, Gauer-mann vermisste, dagegen aber vielen neue fand.*“ Srov. MZA Brno, fond G 150 Rodinný archiv Salm-Reifferscheidtů Rájec nad. Svitavou, kart. 126.

⁶ K Hormayrovi viz zejména Jitka Sedlářová, Joseph von Hormayr zu Hortenburg (1781–1848) a počátky romantismu na Moravě, in: Zdeněk Hojda – Roman Prahel (edd.), *Mezi časy ... Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800. Sborník příspěvků z 19. ročníku sympozií k problematice 19. století, Plzeň, 4. – 6. března 1999*, Praha 2000, s. 114–126. – Eadem, Josef von Hormayr zu Hortenburg a počátky romantického umění na Moravě, in: Taťána Petrasová – Helena Lorenzová (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění III/1 1780–1890*, Praha 2001, s. 238–242. – Dušan Uhlíř, Joseph von Hormayr a jeho podíl na rozvoji moravské historiografie v první polovině 19. století, *Muzeum Brněnska* 2009, s. 21–28.

⁷ Viktor Oppenheimer, *Das Portrait vom 16. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts*, kat. výst., Mährischer Kunstverein, Brünn 1933. – Idem, *Portrét 1850–1934. Das Portrait 1850–1930*, kat. výst., Mährischer Kunstverein, Brünn 1934. Srov. Lubomír Slaviček, Retrospektivní výstavy spolku Mährischer Kunstverein v letech 1925–1945, in: Jana Vránová – Lubomír Slaviček (edd.), *90 let Domu umění města Brna. Historie jednoho domu. Architektura, historie, výstavy, kulturní činnost 1910–2000*, kat. výst., Brno, Dům umění města Brna 2000, s. 84–85.

⁸ Kristina Uhlíková, *Národní kulturní komise 1947–1951* (Fontes historiae atrium XI), Praha 2004, s. 205. – Lenka Šůkalová, *Vznik a vývoj expozic na zámčích v Rájci nad Svitavou a ve Valticích* (diplomová práce), FF MU, Brno 2009.

⁹ Taťána Kubátová, Zřízení zámecké obrazárny v Rájci nad Svitavou, *Zprávy památkové péče* XII, 1953, s. 119–122. – Eadem, Prohlídka státního zámku v Rájci, in: Václav Richter – Taťána Kubátová, *Rájec nad Svitavou. Státní zámek a okolí*, Praha 1953, s. 7–9. – Oldřich J. Blažiček, Nová instalace zámecké obrazárny v Rájci nad Svitavou, *Zprávy památkové péče* XVI, 1956, s. 44–46.

¹⁰ Oldřich J. Blažiček, *Zámecká obrazárna v Rájci nad Svitavou. Katalog*, Praha 1957. – Idem, *Obrazárny státních zámků*, Praha 1957, s. 14, s. 22, č. 14, s. 23, č. 23 a 30, s. 26, č. 61.

¹¹ Viz mj. Jiří Hilmera, Památky divadelního výtvarnictví 17. a 18. století ve sbírkách státních hradů a zámků, *Zprávy památkové péče* 21, 1961, s. 147–154. – Pavel Štěpánek, Celestino (?) Ximénez, un pintor español ignorado, *Archivo Español de Arte* 1972, č. 177, s. 61–63. – Sedlářová, (pozn. 5), s. 210–219. – Marie Mžýková, Díla českých malířů 19. a 20. století v zámeckých sbírkách, *Památky a příroda* 10, 1985; 11, 1986. – Harald Marx, „F. de la Croix pinxit. Varsoviae 1702“. Portret Wolfa Dietricha von Beichlingen. Nabytek do drezeňské Galerie Dawnych Mistrzów, *Barok* 6, 1999, s. 143–158. – Marie Mžýková, *Nizozemská zátiší ze šlechtických sbírek. Dutch Still Life Paintings in Aristocratic Collections*, Praha 2012. – Petr Tomášek, „Pintsch ist vortreflich, er soll künftig Thiere malen“. Několik poznámek ke vzniku dvojice podobizen rodiny Hugo II. Karla Eduarda ze Salm-Reifferscheidtů od Josefa Führicha a Josefa Vojtěcha Hellicha, *Opuscula historiae artium* F 61, 2012, s. 156–169. – Jana Zapletalová – Silvia Benassai, Two unknown paintings by Onorio Marinari in the castle Rájec nad Svitavou, *Umění* 61, 2013, s. 57–60. – Pavla Machalíková – Petr Tomášek, *Josef Führich (1800–1876). Z Chrastavy do Vídně. Joseph Führich (1800–1876). Von Kratzau nach Wien*, Praha 2014.

Katalog výstav: Hana Seifertová-Korecká, *Barokní zátiší v Čechách*, kat. výst., Liberec 1967. – Antonín Jirka, *Vlámské a holandské malířství XVII. století z moravských sbírek*, kat. výst., Gottwaldov [Zlín] 1981. – Pavel Štěpánek, *Lékařství ve výtvarném umění*, Praha 1987–1988. – Marie Mžýková, *Romantický historismus. Novogotika. Výběrový katalog expozice na zámku Sychrově a hradu Bítově*, Sychrov 1995. – Jitka Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. polovina 19. století. Katalog k výstavě Rakouská romantická malba devatenáctého století. Ze sbírek hrabat Salmů na hradech a zámčích jižní Moravy*, Znojmo 1999. – Hana Seifertová, *Mezi zátišími. Flámské a holandské obrazy 17. století a jejich ohlas v kabinetní malbě střední Evropy. Among still lifes. 17th-century Flemish*

and Dutch paintings and their echoes in the cabinet painting of Central Europe, Liberec 2003. – Zdeněk Kazlepka, *V zahradě Armidině. Italské barokní zátiší v Čechách a na Moravě. In the Garden of Armida. Italian Baroque Still Life in Bohemia and Moravia*, Brno 2007. – Lenka Kaláblová – Michal Konečný (edd.), *Pretium laborum non vile. Rytíři Řádu Zlatého rouna na Moravě. Knights of the order of the Golden fleece in Moravia*, Brno 2009. – Alena Křížová, *Pánský salon na šlechtickém sídle. Ušlechtilé záliby a neřestné zábavy aristokratů*, Brno 2010. – Michal Konečný (ed.), *Kryštof Pavel z Liechtensteinu-Castelkornu a Morava v časech Třicetileté války*, Brno 2010. – Lenka Kaláblová – Michal Konečný – Miroslav Zavádil, *Poklady moravských hradů a zámků*, Brno 2010.

¹² Lubomír Slaviček, *Státní zámek Rájec nad Svitavou. Katalog obrazárny*, Brno 1980 (dále jen Slaviček 1980). – Jaroslav Petřů, *Státní zámek Rájec nad Svitavou. Obrazárna*, Praha [1972]. – Antonín Jirka, heslo: sbírka rájecká-salmovská, in: Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995, s. 716. – Sedlářová, (pozn. 4), s. 78. – Renata Bezděková, *Sbírka Huga Františka Salm-Reifferscheidta. Rakouská romantická malba v Rájci nad Svitavou v první polovině 19. století*, (diplomová práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2002. – Petr Tomášek, *Malířství 19. století na zámku v Rájci nad Svitavou. Sběratelská činnost Salm-Reifferscheidtů v letech 1836–1890*, (diplomová práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2002. – Idem, Podíl pražského kulturního prostředí na formování obrazové sbírky rájeckých Salm-Reifferscheidtů kolem poloviny 19. století, *Opuscula historiae artium* F 47, 2003, s. 45–59. – Michal Konečný, Pozůstalostní inventář Karoliny z Roggendorfu z roku 1760; Život kněžny Elisabethy Salm-Reifferscheidt, in: *Stalo se ve Sloupu v roce XXX4. Sborník článků k výročí roku 2004*, Sloup 2004, s. 30–34; s. 48–53. – Lubomír Slaviček, „Sobě, umění, přátelům“. Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650–1939, Brno 2007, s. 110–111. – Petr Tomášek, *Obrazárna Salm-Reifferscheidtů na zámku v Rájci nad Svitavou, Prostor Zlín XX*, 2013, č. 2, s. 18–21. – Michal Konečný, Nová prohlídková trasa na zámku v Rájci nad Svitavou, *Zprávy památkové péče* 72, 2012, s. 166–169. – Mžýková, *Nizozemská zátiší* (pozn. 11), s. 21–22. – Michal Konečný, *Zámek Rájec nad Svitavou*, Kroměříž 2013. – Petr Tomášek, „Bůh Vás ochraňuj před žijícími umělci!“ Výtvarné umění v korespondenci dvou vlnářských podnikatelů Huga Františka ze Salm-Reifferscheidtů a Maximiliana Specka von Sternburg, in: Andrea Březinová – Tomáš Zapletal (edd.), *Brno – moravský Manchester*, Brno 2014, s. 98–111. – Friedrich Polleroß, *Kunstsammlungen in Österreich. Literatur- und Forschungsüberblick, Frühneuzeit-Info* 25, 2014, s. 22–23. Viz též pozn. 11.

¹³ Tomášek, Podíl pražského kulturního prostředí (pozn. 12), s. 45–59.

¹⁴ Jednou z výjimek je seznam zařízení pražského paláce z roku 1861, informující o obrazech odvezených na zámek v Rájci nad Svitavou; viz MZA Brno, fond G 150 Rodinný archiv Salm-Reifferscheidtů Rájec nad. Svitavou, kart. 119. – Tomášek, Podíl pražského kulturního prostředí (pozn. 12), s. 57.

¹⁵ Lenka Kaláblová – Michal Konečný, Dva barokní inventáře obrazů zámku Hetzendorf. Příspěvek k počátkům sběratelství Salm-Reifferscheidtů, *Opuscula historiae artium* F 61, 2012, s. 176–189.

¹⁶ Enikő Buzási, *Ádám Mányoki (1673–1757). Monographie und Œuvrekatalog*, Budapest 2003, s. 137, 165, 293, č. kat. A. 145.

¹⁷ Reinhold Baumstark (ed.), *Josef Wenzel von Liechtenstein. Fürst und Diplomat im Europa des 18. Jahrhunderts*, Einsiedeln 1990. – Pavel Juřík, Josef Wenzel von Liechtenstein. Reformator und Diplomat, in: Marek Vařeka – Aleš Zářícký (edd.), *Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Geschichte der Länder der böhmischen Krone*, Ostrava – Vaduz 2013, s. 213–220. – Jan Al Saheb, *Kníže Josef Václav z Lichtenštejna: připomínka života významného diplomata, vojevůdce a reformátora (1696–1772)*, *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy* 5, 2014, č. 1, s. 57–67.

¹⁸ Tomáš Cidlina, *Josef II. a Isabella Parmská v korespondenci starohraběte Antona Josefa ze Salm-Reifferscheidtů* (bakalářská práce), FF MU, Brno 2005, s. 24, 35–36. – Idem, *Josef II. a Isabella Parmská v korespondenci starohraběte Antona Josefa ze Salm-Reifferscheidtů*, in: *Celostátní studentská vědecká konference Historie 2005. Liberec 8. – 9. prosince 2005*, Liberec 2006, s. 187–230.

¹⁹ Franz Zweybrück, Briefe Kaiserin Maria Theresia und Josephs II. und Berichte des Oberhofmeisters Grafen Anton von Salm 7. März 1760 bis 16. Jänner 1765. Aus dem fürstlich Salmschen Archive zu Raitz, *Archiv für Österreichische Geschichte* 76, 1890, s. 109–126.

²⁰ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 0461; srov. Marie-Louise von Plessen,

- in: Agnes Husslein-Arco – Marie-Louise von Plessen (edd.), *Prinz Eugen. Feldherr, Philosoph und Kunstfreund*, Wien 2010, s. 63, č. kat. II. 17, obr. s. 62. – Kalábová – Konečný – Zavadil (pozn. 11), s. 74, obr.
- ²¹ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 0284; srov. Kalábová – Konečný (pozn. 11), s. 89, obr. – Konečný, *Zámek Rájec nad Svitavou* (pozn. 12), s. 67.
- ²² Josef Novák, Slavatové a výtvarné umění, *Památky archeologické XXIX*, 1917, s. 24–29.
- ²³ *Catalogue raisonné des diverses curiosités du cabinet de feu son excellence Monseigneur le Comte de Salm Reifferscheid, évêque de Tournay, composé d'une nombreuse collection d'histoire naturelle, de porcelaines anciennes & autres raretés, d'instruments de physique & de mécanique, de tableaux, d'estampes, de divers instrumens & de pièces de musique de différens maîtres & d'autres effets curieux*, Tournay: Romain Varle 1771 (srov. <http://bibliotheque-numerique.inha.fr/collection/13875-catalogue-raisonne-des-diverses-curiosites-du-ca/>), vyhledáno 13. 2. 2014. – Getty Provenance Index® Databases v Getty Research Institute, Los Angeles, CA, USA <http://www.getty.edu/research/tools/provenance/search.html>; vyhledáno 28. 5. 2014). K aukci a jejímu katalogu viz též Frits Lugt, *Répertoire des Catalogues de ventes publiques intéressant l'art ou la curiosité, tableaux, dessins, estampes, miniatures, sculptures, 1600–1925* 1, Den Haag – Paris 1938, č. 1940. – Ve své sběratelské činnosti se Franz Ernst ze Salm-Reifferscheidtu nikterak neodchyloval od trendů příznačných pro sbírky francouzských sběratelů té doby; k tomu viz zejména Krzysztof Pomian, *Collectors & Curiosities. Paris and Venice, 1500–1800*, Oxford – Cambridge 1990.
- ²⁴ Ingeborg U. Rauber, Franz Xaver Altgraf von Salm-Reifferscheid, Kirchenfürst, Förderer von Kunst und Wissenschaft, Patriot und Wohltäter der Notleidenden, *Carinthia 1, Zeitschrift für geschichtliche Landeskunde von Kärnten* 161, 1971, s. 319–346, zejména s. 325–326. – Robert Hösch – Peter G. Tropper, Salm-Reifferscheidt, Franz X. Altgf. zu, in: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950* 9, Wien 1988, s. 390–391. – Peter G. Tropper, Franz Xaver von Salm (1749–1822) – eine kirchliche Führungspersönlichkeit zwischen Josephinismus, Franzosenzeit und Restauration, in: Peter G. Tropper (ed.), *Franz Xaver von Salm. Aufklärer, Kardinal, Patriot*, kat. výst., Klagenfurt 1993, s. 13–34. – Eduard Mahlknecht, Der Gurker Bischof Franz Xaver von Salm als Kunstmäzen, in: ibidem, s. 82–99, s. 204–216, č. kat. 8.1–8. 28.
- ²⁵ Jiří Kroupa, *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1820*, Brno 2006², s. 87–99, 101–108.
- ²⁶ Versteigerungs-Edikt, dat. Klagenfurt, 25. 2. 1823; viz Peter G. Tropper, in: Tropper (pozn. 24), s. 201–203, č. kat. 7.14.
- ²⁷ Srov. Franz Xaver Altgraf und Fürst zu Salm-Reifferscheid, Cardinal-Bischof zu Gurk, *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst* 13, 1822, Nr. 81–82, 8. a 10. 7., s. 434: „Für Mahlerey, Sculptur, Zeichnung, Architectur etc. hat der Cardinal manches schlummernde Talent entdeckt, mit Vaterliebe gepflegt, durch gute Meister, durch Bestellungen, durch Reisen in Italien und in das ewige Rom ausgebildet.“ V malířově písemné pozůstalosti jsou uloženy čtyři romy, které malíř adresoval biskupu Franzu Xaveru ze Salm-Reifferscheidtu; srov. Wienbibliothek im Rathaus, Teilnachlass Johann Evangelist Scheffer von Leonardschhoff, inv. č. H.I.N.-117206, H.I.N.-117189, H.I.N.-117203, H.I.N.-117187.
- ²⁸ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3862; srov. Slavíček (pozn. 5), s. 172, č. 1. – Kateřina Svobodová, *Rakouské malířství 19. století v moravských sbírkách*. *Österreichische Malerei des 19. Jahrhunderts in Mährischen Sammlungen*, Brno 2001, s. 200, 213–214, č. kat. 594. V biskupově majetku byla kopie Schefferova obrazu, kterou v roce 1826 namaloval Erasmus von Engert; srov. Eduard Mahlknecht, in: Tropper (pozn. 24), s. 207–208, č. kat. 8.11., obr. s. 96.
- ²⁹ Jako předlohy byly vybrány podobizny biskupova otce, starohraběte Antonína Karla (SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 1409) a matky Raffaely z Roggendorfu (SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 388), sestry Marie Terezie von Kageneck (SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 382) a synovce Huga I. Františka (SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 378); srov. Eduard Mahlknecht, in: Tropper (pozn. 24), s. 186–189, č. kat. 5.1.4, 5.1.8., 5.1.5 a 5.1.13. K salmovským portrétům v biskupské rezidenci viz též Rauber (pozn. 24), s. 325.
- ³⁰ MZA Brno, fond C 2 Tribunál – pozůstalosti, sign. S 265: *Inventarium Wel-*
- ches auf Verordnung Eines Hochlöblich Kayßer Königl. Tribunalis im Marggraffthums Mähren über die nach Weylant des Hoch und Wohlgebohrnen Herrn Anton des heiligen Römischen Reichs Alten Grafen zu Salm-Reifferscheidt dick -- Alfifter und Sackenbroch, [...] in Loco Rätz errichtet und verlasst worden, wie folget*, dat. 14. listopadu 1769. Srov. Lubomír Slavíček, *Inventáře dvou obrazových sbírek 18. století na Moravě, Vlastivědný věstník moravský XXX*, 1978, s. 299–302.
- ³¹ MZA Brno, fond F 86 Velkostatek Rájec nad Svitavou 1661–1950, inv. č. 141/J; *Inventarium des fürstlichen Schloßes zu Raitz*, nedat. [po 1790].
- ³² Russ v roce 1818 restauroval celkem 9 obrazů, mj. kopii Guercinova obrazu *Křtusu a samaritánka u Jákobovy studny* (inv. č. RA 4764; srov. pozn. 66) a dvojici portrétů muže a ženy z okruhu Lucase Cranacha st. (inv. č. RA 3172, RA 3173; srov. pozn. 115). Viz jeho dopis hraběti Hugo I. Františkovi z 21. 10. 1818 in: MZA Brno, fond G 150 Rodinný archiv Salm-Reifferscheidtů Rájec nad Svitavou, kart. 90; srov. Slavíček (pozn. 5), s. 163, 191–192. – Sedlářová (pozn. 5), s. 210–211. Dallinger nejspíše ošetřil dnes ztracený obraz Josefa Führicha (srov. pozn. 109) a Hanse Veita Schnorra von Carolsfeld (inv. č. RA 3812, srov. pozn. 73); viz dopis Roberta ze Salm-Reifferscheidtu otci z 25. 6. 1823, ibidem, kart. 69, inv. č. 419: „Dallinger hat die Vollendung der Restauration der Flucht nach Aegypten, wie auch das Firnissen der Laura, die wie ihm hinausgeben auf die künftige Woche versprochen, wir werden dann beyde Gemälde, ordentlich verwahrt bey uns behalten.“ Za upozornění na tento dopis děkuji Mgr. Petru Tomáškoví.
- ³³ MZA Brno, fond G 150 Rodinný archiv Salm-Reifferscheidtů Rájec nad Svitavou, kart. 134: *Inventur der Kunstgegenstände aus dem Nachlasse S. durchlaucht des Herrn Hugo Fürsten und Altgrafen Salm-Reifferscheid im Schlosse Raitz*, s. d. [1890]. Stručnou informaci o zařízení zámku v Rájci nad Svitavou v této době poskytuje knížecí lékář Jindřich Wankel ve své knize *Bilder aus der Mährischer Schweiz und ihrer Vergangenheit*, Wien 1882, s. 158–161.
- ³⁴ MZA Brno, fond C 14 Odhady moravských panství 1789–1924, sign. 377: *Befund und Gutachten. Aufgenommen die im Schlosse zu Raitz Bewertung des daselbst befindlichen Gemälde und Kunstgegenstände aus dem Nachlasse S. Durchlaucht des Herren Hugo Fürsten und Altgrafen zu Salm-Reifferscheidt begonnen am 16 Mai 1904 der Sachverständiger gibt noch Erinnerung auch den abgelegten Eid nachstehenden befund ab*.
- ³⁵ MZA Brno, fond F 23 Ústřední správa Salm-Reifferscheidtů Rájec nad Svitavou 1830–1950, kart. 662: *Schätzung der Inneneinrichtung des Schlosses in Raitz*, dat. 30. června 1937. K Vaňurovi srov. Jarmila Novotná, *Sbírka Otakara Vaňury v Moravské galerii: umělecké řemeslo a užité umění 16. – 19. století, výběr z volného umění 15. – 20. století*, Brno 1995. – Bohumír Smutný, *Brněňští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948. Encyklopedie podnikatelů a jejich rodin*, Brno 2012, s. 475–476.
- ³⁶ Srov. Steifovy dopisy E. W. Braunovi z jara 1936 uložené v Braunově archivu v Opavě, Slezské zemské muzeum – uměleckohistorické pracoviště, v nichž mj. informuje o svém jednání s Karlem Belcredim, generálním zplnomocněncem Hugo V. Mikuláše knížete ze Salm-Reifferscheidtu a v letech 1926–1941 správcem blanensko-rájeckých statků. V dopise z února 1936 Steif ve věci zvažované expertízy obrazů, uměleckého řemesla a také knihovny sděluje, že si „die Gut-Dir[ektor] und die Fürstin Salm sehr die Ex[pertize] wünschun; aber der Fürst, der in allem ohne Initiative, rein passiv ist, sage stimme noch nicht zu. Dir[ektor] V[eselka] meinte, daß es ihm und d[er] Fürstin gelingen werde, den Widerstand d[es] Fürsten zu besiegen. Um die Sache zu erleichtern, versprach ich ohne Inanspruchnahme e[iner] Dritten, die Biblioth[ek] zu ordnen u[nd] zu katalogisieren.“
- ³⁷ MZA Brno, fond F 23 Ústřední správa Salm-Reifferscheidtů Rájec nad Svitavou 1830–1950, inv. č. 435: *Schlossinventar Raitz a. d. Zwittera aufgenommen in der Zeit vom 22. bis 27. September 1944 von Cand. Phil. Christiane Engelbrecht und Cand. Phil. Maria von Thaden*.
- ³⁸ Národní archiv Praha, fond SPS–d, inv. č. 165, kart. 99: *Soupis inventáře zámku Hugona Salm-Reifferscheidta v Rájci pod národní správou*, dat. 15. 2. 1946.
- ³⁹ MZA Brno, fond G 367 Rodinný archiv Belcrediů Brno – Líšeň, inv. č. 6045, 6046, 6047, 6048. Za upozornění na tyto prameny děkuji Mgr. Lence Kalábové. Ke knížeti Hugo V. Mikuláši srov. Dita Jelínková, *Příběh rodiny Huga Salm-Reifferscheidta. Příspěvek ke konfrontaci šlechty s totalitními režimy, Securitas imperii* 18, 2011, č. 1, s. 42–68.

40 K Popperovi a jeho sbírce konfiskované jako židovský majetek za 2. světové války srov. *Köpfe der Politik, Wirtschaft, Kunst und Wissenschaft in Europa. Tschechoslowakische Republik*, Wien 1936, s. 199. – Miroslav Kárný (ed.), *Terezínská pamětní kniha. Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941–1945* 1–2, Praha 1995, s. 123. – Lubomír Slaviček, Brněnská výstava starých mistrů z roku 1925 a soukromé sběratelství v Brně 1918–1939, *Bulletin Moravské galerie v Brně* 55, 1999, s. 113. – Vít Vlnas, Prameny k uměleckým ztrátám na československém území v letech 1939–1945. (Regesta fondu B 323 Spolkového archivu v Koblenci), *Opuscula historiae artium* F 48, 2004, s. 151 a pozn. 18. – Helena Krejčová – Mario Vlček, *Návraty paměti. Deponáty židovského majetku v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze*, Praha 2007, s. 224–235.

41 Ulrike Wendland, *Biographisches Handbuch deutschsprachiger Kunsthistoriker in Exil. Leben und Werk der unter dem Nationalsozialismus verfolgten und vertriebenen Wissenschaftler* 1, München 1999, s. 180–183. – Susanne Blumesberg – Michael Doppelhofer – Gabriele Maue, *Handbuch österreichischer Autorinnen und Autoren jüdischer Herkunft 18. bis 20. Jahrhundert*, München 2002, s. 390, č. 2994.

42 MZA Brno, fond G 150 Rodinný archiv Salm-Reifferscheidtů Rájec nad Svitavou, kart. 153, inv. č. 703, nedatované seznamy obrazů, mj. *Bilder Verzeichnis mit Angaben der Meister und Gegenstände*. Na listu s výpisky k biografím umělců zastoupených svými díly v salmovské sbírce se u jména Franse II. de Neve objevuje poznámka „grosses Bild mit 2 Figuren und Schafe“, která odkazuje na malířův obraz *Jakub a Rebeka u pramene* (plátno 130 x 83 cm), který se dnes nachází v soukromé vídeňské sbírce; srov. Silvia Stillfried, *Frans de Neve, ein flämischer Maler im 17. Jahrhundert auf Wanderschaft in Süd- und Mitteleuropa* (diplomová práce), Wien 2008, s. 77, č. kat. M 23.

43 MZA Brno, fond G 150 Rodinný archiv rájeckých Salm-Reifferscheidtů, kart. 99–100, inv. č. 420; srov. Tomášek, „Bůh Vás ochraňuj před žijícími umělci!“ (pozn. 12), s. 98–111.

44 MZA Brno, fond G 150 Rodinný archiv Salm-Reifferscheidtů Rájec nad Svitavou, kart. 153, inv. 542; srov. Tomášek, *Obrazárna Salm-Reifferscheidtů* (pozn. 12), s. 19. – Zapletalová – Benassi (pozn. 11), s. 57–60.

45 Wienbibliothek im Rathaus, inv. č. H.I.N.-148.352, dat. Rájec 25. 6. 1858: „[...] Nach Deiner Erlaubnis habe ich die zwei altdeutschen Bilder aus Deinem Zimmer in Elz Kabinett gehängt wo sie sich recht gut machen.“

46 Petr Tomášek, Způsoby vizuální dokumentace uměleckých sbírek v éře fotografie. Příklad dvou brněnských soukromých sbírek z první poloviny 20. století, *Opuscula historiae artium* 60, 2011, s. 23–24. Na své zpracování čeká ještě album s miniaturami salmovských portrétů, uložené na zámku v Rájci nad Svitavou.

47 Celkem 11 fotografií je uloženo ve sbírkách SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 8651 – RA 8661.

48 SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3413, Christian Morgenstern – připsáno, *Úbozavá cesta v pohorí Vogézy v Alsasku*; srov. Tomášek, Podíl pražského kulturního prostředí (pozn. 12), s. 54, obr. 6.

49 K tomuto dosud opomíjenému zdroji možných informací k provenienci obrazů srov. Anton Tatner, *Gemalte Zahlen – von Inventurnummern und Bildbeschreibungen. Eine anfragende Miscelle für KunsthistorikerInnen, Frühneuzeit-Info* 25, 2024, s. 232–235.

50 SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3276 – RA 3281, RA 3878, dosud určeno jako středoevropský monogramista G. M.; srov. Slaviček 1980, č. kat. 169–175. K bruselským krajinám srov. pozn. 106. Kromě toho se na salmovských obrazech ojediněle objevují i inventární čísla napsána barvou na lícové straně, např. na *Zátiší s roemerem a hrozny*, inv. č. RA 3249; srov. pozn. 100, případně tužkou na napínacím rámu. Poměrně často se zde objevují také grafitem psané údaje o rozměrech obrazu uváděné ve stopách a palcích.

51 Burglind Kracht – Jürgen Tüde, in: *Saur Allgemeines Künstler-Lexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker* 6, München – Leipzig 1992, s. 477. – Theodor Brückler – Ulrike Nimeth, *Personenlexikon zur Österreichischen Denkmalspflege (1850–1990). Nach archivalischen Quellen bearbeitet*, Wien 2001, s. 15. – Theodor Brückler – Gabriele Roithner, *Thronfolger Franz Ferdinand als Denkmalspfleger. Die „Kunstakten“ der Militärkanzlei im Österreichischen Staatsarchiv (Kriegsarchiv)*, Wien 2009, s. 555–556.

52 Dietrichsteinská pečeť byla zjištěna na portrétech saského monogramisty, inv. č. RA 3172 a RA 3173 (viz pozn. 115) a Artuse Wolfforta, inv. č. RA 3178

a RA 3179 (viz pozn. 75), na antverpském kabinetním obraze *Setkání Jakoba a Ezaua*, inv. č. RA 4159 (viz pozn. 113) a dále na dosud nepublikovaném nizozemském obraze 17. století *Návštěva u lékaře*, inv. č. RA 3839.

53 Srov. Hawlik (pozn. 4), s. 11–12, 14. – Antonín Jirka, Zpráva k historii zámecké galerie v Židlochovicích, *Vlastivědný věstník moravský* XXVII, 1975, s. 315–317. – Lubomír Slaviček, Inventáře dietrichsteinské sbírky obrazů (Mikulov, Vídeň). Prameny k dějinám sběratelství 17. – 19. století na Moravě, *Opuscula historiae artium* F 43, 1999, s. 70, 77, pozn. 34. – Slaviček, „Sobě, umění, přátelům“ (pozn. 12), s. 110, 117.

54 Archiv města Brna, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, rkp. č. 1711, Kniha přípisů domů královského města Brna z 1784, fol. 281r. K Dietrichsteinskému, později Salmovskému paláci srov. Jiří Kroupa, Hraběcí Dietrichsteinský – Salmův palác, in: Tomáš Jeřábek – Jiří Kroupa a kol., *Brněnské paláce. Stavby duchovní a světské aristokracie v raném novověku*, Brno 2005, s. 137–160.

55 SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3253; srov. Slaviček 1980, č. kat. 182; Pavel Štěpánek, *Španělské umění 17. a 18. století z československých sbírek*, Praha 1989/1990, č. kat. 5. Umělcovo jméno „*Ximenes Thiermaler*“ je v říjnu 1698 uvedeno v účetních dokladech mikulovských Dietrichsteinů a také bez uvedení konkrétních prací v bližší nespecifikovaném a nedatovaném soupise cca 15 obrazů (MZA Brno, fond F 72 Velkostatek Mikulov (1570) 1676–1949, kart. 1279); srov. Václav Richter, Excerpta z Dietrichsteinského mikulovského archivu, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* F 11, 1967, s. 116. – Slaviček, Inventáře dietrichsteinské sbírky obrazů (pozn. 53), s. 78, pozn. 43.

56 SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3354, RA 3357, RA 3363 a RA 1556; srov. Slaviček 1980, č. kat. 1–4 (Josef František Adolff).

57 Wilhelm Wiegand, Schöpflin, Johann Daniel, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* 32, 1891, s. 359–368. – Jürgen Voss, *Universität, Geschichtswissenschaft und Diplomatie im Zeitalter der Aufklärung: Johann Daniel Schöpflin (1694–1771)*, München 1979 (= Veröffentlichungen des Historischen Instituts der Universität Mannheim, Bd. 4). – Grete Klingenstein, Johann Daniel Schöpflin und Wien, in: Bernard Vogler – Jürgen Voss (edd.), *Strassbourg, Schoepflin et l'Europe au XVIIIe siècle*, Bonn 1996, s. 128–162. – Jürgen Voss, *Jean-Daniel Schoepflin, 1694–1771. Un Alsacien de l'Europe des Lumières*, Strassburg 1999. – Idem, Schöpflin, Johann Daniel, in: *Neue Deutsche Biographie* 23, 2007, s. 430–432. – Ivo Cerman, *Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici*, Praha 2011, s. 107–108.

58 SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 1444 a RA 1447; k celému sboru srov. Slaviček 1980, č. kat. 72–76.

59 Voss, *Universität, Geschichtswissenschaft und Diplomatie im Zeitalter der Aufklärung* (pozn. 57), s. 180. K pobytu mladých Salmů ve Štrasburku nacházíme též několik zmínek v Schöpflinově korespondenci; srov. Johann Daniel Schöpflin, *Wissenschaftliche und diplomatische Korrespondenz*, ed. Jürgen Voss (Beihefte der Francia, 54), Stuttgart 2002, s. 416, 417, 567, 568.

60 Ludwig Gurlitt, *Louis Gurlitt. Ein Künstlerleben des XIX. Jahrhunderts*, Berlin 1912, s. 461–463. – Konečný, *Život kněžny Elisabethy Salm-Reifferscheidt* (pozn. 12), s. 48–53. – Tomášek, *Obrazárna Salm-Reifferscheidtů* (pozn. 12), s. 20.

61 Viktor Tilgner, který poskytl modely pro portréty císaře a císařovny vyráběné v salmovských železárnách v Blansku (srov. Jindřich Čeladín, *Vídeňská sochařská škola a blanenská umělecká litina, in: Tradice a současnost železářské výroby*. 6. *Materiály z konference konané v Muzeu Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech ve dnech 19. – 21. 10. 2010*, Rokycany 2011, s. 22–28), vytvořil bysty knížete Hugo III. Karla Františka a jeho dcery Marie „Minky“ (1859–1897), která se v roce 1878 krátce stala ženou sochařova přítele, spisovatele, významného mecenáše a sběratele umění hraběte Karla Lanckoroňského (1848–1933). Ke vzniku druhé se vztahují dva sochařovy nedatované dopisy, zasláné asi v létě 1876 Alžbětě ze Salm-Reifferscheidtu, dnes uložené in: Wienbibliothek im Rathaus, inv. č. H.I.N.-77085; „[...] aber ich wollte Ihnen mit diesem Schreiben gleichzeitig näheres mitteilen wann ich abkommen kann die Büste der Comtesse zu vollenden. Ich arbeite seit 3 Tagen im neuen Atelier woselbst ich bereits zwei Scizzen für die Portraitstatue Sr. Majestät modelliert habe. [...] In längstens 14 Tagen bin ich bei Ihnen um meiner angenehmerer Verpflichtungen nachzukommen. Ich lasse die Comtesse bitten nicht allzu sehr dick zu werden was ich aus egoistischen Gründen befürchte, weil Ihre Dame unsere Büste schau gar nicht mehr ähnlich sehen wird und ich auch nicht so viel Ton mitnehmen kann. Die Comtesse soll 14 Tage und Nachts magern und wenig

essen. Jedenfalls bitte ich Sie Frau Fürstin von Ihrem Mutterrechten Gebrauch zu machen und Ihr diese meine Rathschläge nicht zu erlauben. [...]“; a inv. č. H.I.N.-34413.

⁶² Srov. Tomášek, Obrazárna Salm-Reifferscheidtů (pozn. 12), s. 19.

⁶³ Wienbibliothek im Rathaus, Nachlass Rudolf Eitelberger von Edelberg, inv. č. H.I.N.-23743, dat. Wien 10. 4. 1875: „[...] Ich komme wieder einmal mit einer Bitte an Sie heran. Wäre es Ihnen nicht möglich durch Ihren großen ausgebreiteten Einfluss es dahin zu bringen, dass z. B. das Belvedere oder einer der hohen Herrn eines der schönen tüchtigen Bilder kaufe, welche jetzt in der Frühlingsausstellung im Künstlerhaus vom Maler Huber ausgestellt sind. Es sind jetzt so verzweifelte Zeiten für die Künstler hier in Wien, so das Belvedere hat z. B. noch gar keinen Huber, so doch ist dieser Künstler ein Wiener, der sich ganz hier entwickelt hat. Meine Familie so ich die mir mit Huber recht bekannt sind, wären Ihnen hochverehrter Herr Hofrath sehr, sehr dankbar wenn Sie Ihren Einfluss dahin gebrauchen würden, daß ein Bild von Huber von Belvedere oder sonst wie gekauft würde. Es ist doch fast unbegreiflich wie gar nichts hier noch für ein so bedeutendes Talent wie Huber geschehen ist, kein Ankauf, keine Bestellungen, so doch handelt es sich bei derlei das Talent als solches so nicht den privat Menschen zu fördern es zu unterstützen. [...]“; *ibidem*, inv. č. H.I.N.-23745, dat. Blansko 10. 7. 1877: „[...] Gleichzeitig wollte ich Sie auch bitten ob Sie Ihren so mächtigen Einfluss nicht auch Maler Huber wollten angedeihen lassen. Er ist doch, wie ich mich nicht zu täuschen glaube, anerkannt als der beste Thiermaler hier in Wien bes[onders] was Reiterportraits so Kenntnis so Verständnis des Pferdes betrifft, so doch hat er seit 3 Jahren nicht eine Bestellung bekommen, so seit dem Jahre 73 nicht ein Bild hier in Oesterreich verkauft. Erst Ausländer wie jetzt Botschafter Graf Stolberg wurden von seinen Arbeiten begeistert, so machte Bestellungen bei ihm. Das Reiterportrait der jenen jungen Stolbergs ist auch sehr schön so stilvoll einfach ausgefallen. [...] Auch noch dazu ist Huber gerade jetzt in einer glücklichen Umkehr, lebt eingeschränkt, und ist sehr fleißig, es wäre so wichtig ihn eben jetzt zu [...]gen, dieses so bedeutende Talent zu retten. Sie hochverehrter Herr Hofrath wären durch Ihr warmes so menschlich edles Mahnen so durch Ihren so großen mächtigen Einfluss, der junge der wie keinen anderer da helfen könnten. So viele Künstler haben Bestellungen für die Pariser Ausstellung bekommen u[nd] gerade Huber nicht, so durch wie schöne Pointe ein Reiterportrait des Kaisers von Huber gemacht seien haben Sie verehrter Herr Hofrath nicht zufällig das Bild der jungen Knaben Stolberg gesehen, ich dachte dies könnte den Kaiser vermuthigen sich von Huber malen zu lassen. [...]“; *ibidem*, inv. č. H.I.N.-23746, nedat., asi Blansko, po 10. 7. 1877: „[...] Dürfte ich Ihnen bei dieser Gelegenheit eine Bitte wiederholen, welche Sie bereits schon einmal in so liebenswürdiger warmer Weise aufgenommen haben, Maler Huber betreffend. Sie waren so gütig und so freundlich sich selbst in Huber's Atelier zu bemühen. Wie ich durch Melanie höre haben Ihnen seine jetzigen Arbeiten gefallen. Glauben Sie daß Huber Chance hat irgendwelche Bestellungen zu bekommen? Ich denke immer wenn der Kaiser sich oder den Kronprinzen lebensgroß zu Pferd von Huber malen ließe, könnte das eine schöne Bildportrait werden. Huber lebt nun, wo er das gute Atelier in der Academie hat, ganz seinen Arbeiten, ich glaube es ist jetzt ein wichtiger Moment im Huber's Entwicklung, sowohl für den Künstler als für den Menschen, so ich denke durch Ermunterung so Unterstützung würden diesem großen Talent eben jetzt eine für sein Leben entscheidende Wendung gegeben. Meinen Sie Hochverehrter Herr Hofrath, daß Huber's Chancen hätte Feuerbach's Professur zu bekommen? Ich glaube Huber hat ungewöhnliches Talent zum Lehren. Verzeihen Sie wenn ich Ihre ohnehin so überfüllt besetzte Zeit auch noch in Anspruch nehme. [...]“ Tamtéž je uložen i jeden dopis Hugo III. Karla Františka starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu, inv. č. H.I.N.-51669, dat. Wien, 3. 3. 1877, autograf, 1 list.

⁶⁴ Srov. též Hawlik (pozn. 4), s. 73: „Raitz [...] Das geschmackvolle gräflich Salm'sche Schloß [...] Es verwahrt in der daselbst vorhandenen ansehnlichen Bibliothek viele ausgezeichnete architektonische Werke und eine Kupferstichsammlung und in seinen Sälen mehrere gute Gemälde, darunter sich auszeichnen: Ein Christuskopf, ganz im Geschmacke T i c i a n s ; Christus mit der Samariterin am Brunnen, nach G u e r c i n o ; Bildniß des Fürsten Salm, von L a m p i ; Landschaften im P o u s i n 'schen Geschmacke; ferner von Brand. Thierstücke von F y t , G r y e f etc etc. Eilf Gemälde aus der Geschichte der Salm, vom Custos Carl Ruß. Faust, von Schnorr v. Karlsfeld. Mehrere Genregemälde von F e n d i . Jo, von S c h i a v o n e etc etc.“

⁶⁵ Obraz, který se patrně nedochoval, se objevuje ještě v inventáři z roku 1904: 331 *Oberitalienische Schule „Christus mit Dornenkron“ ... 500 K.*

⁶⁶ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 4764, kopie podle obrazu Giovanni Francesca Barbieriho, zv. Guercino, *Kristus a samaritánka u Jákobovy studny*, dnes v Madridu, Museo Thyssen-Bornemisza.

⁶⁷ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 106, Johann Baptist Lampi st., *Karel Josef kníže ze Salm-Reifferscheidtu*. [obr. 16]

⁶⁸ K dílům Karla Russe v salmovské sbírce srov. Svobodová (pozn. 28), s. 194–196, 207–209, č. kat. 564–576. Viz též pozn. 142–146.

⁶⁹ K dílům Ludwiga Ferdinanda Schnorra von Carolsfeld srov. Svobodová (pozn. 28), s. 202–204, 217–218, č. kat. 610–617. Malířovou tvorbou se zabývají dvě disertační práce: Martin R. Tanzwirth, *Der Strömungsppluralismus im Werk Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld 1–2*, Diss. phil. Wien 1999. – Alexander Strasoldo-Graffenberg, *Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld (1788–1853)*, Dissertation Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg (Breisgau) 1986. Viz též pozn. 133, 134, 136, 137, 141.

⁷⁰ K obrazům Petera Fendiho srov. Svobodová (pozn. 28), s. 124–126, 129–130, č. kat. 169–174. Viz též pozn. 135, 139, 140.

⁷¹ Österreichische Pöcile des Custoden der grossen Gemälde-Gallerie am Belvedere zu Wien, Carl Russ, *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst* 10, 1819, Nr. 96–97, s. 381–386. – Kunst-Nachrichten, *ibidem* 12, 1821, Nr. 1–2, 3. 1., s. 7–8 (Carl Russ). – Kunst, *ibidem*, Nr. 55, 7. 5., s. 217–220 (Carl Russ). – Wanderungen durch die Ateliers der hiesigen Künstler, *ibidem* 13, 1822, Nr. 28–29, s. 151–152 (Peter Fendi). – Wanderungen durch die Ateliers der hiesigen Künstler, *ibidem*, Nr. 39 a 40, 3. 4., 212–214 (Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld). – Novellistik für Literatur und Kunst. Wanderungen durch die Ateliers der hiesigen Künstler, *ibidem*, Nr. 32, 15. 3., s. 169–170 (Carl Russ). – Des Custos Russ Pöcile aus Geschichte des Kaiserhauses und Kaiserstaates, *ibidem*, Nr. 152, 20. 12., s. 814. Srov. též Joseph von Hormayr, *Lebensbilder*. 2. Carl Russ, *Taschenbuch für die vaterländische Geschichte* XXXIV, 1845, s. 96–97.

⁷² SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3813, Hans Veit Schnorr von Carolsfeld, *Smrt sv. Jana Evangelisty*, 1822; srov. Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. polovina 19. století* (pozn. 11), s. 11, č. kat. 30 (jako František Tkadlík?). – Tomášek, „Bůh Vás ochraňuj před žijícími umělci!“ (pozn. 12), s. 107–108, obr. s. 107.

⁷³ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3812, Hans Veit Schnorr von Carolsfeld, *Podobizna dívky s knihou (Laura)*, 1822; srov. Slaviček 1980, č. kat. 138. – Tomášek, „Bůh Vás ochraňuj před žijícími umělci!“ (pozn. 12), s. 107, obr. s. 106.

⁷⁴ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3955, Natale Schiavone, *Hlava Io* (dílič kopie obrazu Antonia Correggia *Jupiter a Io* ve Vídni, Kunsthistorisches Museum, inv. č. 274); srov. Slaviček 1980, č. kat. 134. – Tomášek, „Bůh Vás ochraňuj před žijícími umělci!“ (pozn. 12), s. 104, obr. s. 105.

⁷⁵ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3178, RA 3179, Artus Wolffort?, *Portrét ženy v bílém čepci a Portrét muže v šedém kabátci*; srov. Lubomír Slaviček, in: Konečný (pozn. 11), s. 123–124, č. kat. 2.8 (Artus Wolffort, připsáno).

⁷⁶ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3232, Petr Paul Rubens – kopie, *Herodias a Salome s hlavou Jana Křtitele*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 113, obr. 8 (P. P. Rubens – okruh).

⁷⁷ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 4054, Lambert Sustris – pozdější kopie, *Narození dítěte?*; srov. Lubomír Slaviček, in: Konečný (pozn. 11), s. 122, č. kat. 2.5.

⁷⁸ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3190, Gerrit van Honthorst – kopie, *Zubní lékař* (viz pozn. 120) nebo RA 3191, tzv. Steen?, *Rvačka v hospodě*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 65 (Gerard Honthorst – kopie) a č. kat. 149 (Jan Steen – napodobitel).

⁷⁹ Tyto krajiny se nepodařilo identifikovat.

⁸⁰ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 1488, RA 1489, Gaetano Rosa?, *Stádo ovcí a koz s pastýřem a Stádo s pastevcem a psem*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 111, 112.

⁸¹ Obraz se nepodařilo identifikovat.

⁸² SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3364, Paul de Vos – kopie, *Volavky a liška (Bajka o lišce)*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 146 (Frans Snyders – napodobitel).

⁸³ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3362, Paul de Vos – kopie, *Zápas kohouta s pávem*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 147 (Frans Snyders – napodobitel).

⁸⁴ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, bez inv. č. RA (staré inv. č. 2241/2123),

Franz Werner Tamm, *Drůbeží dvůr*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 63 (Melchior de Hondecoeter – napodobitel).

⁸⁵ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 1555 nebo RA 1553, Franz Werner Tamm?, *Dravec útočící na drůbež*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 62 nebo 64 (Melchior de Hondecoeter – napodobitel).

⁸⁶ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 1484, kopie Parmigianinova obrazu *Amor řezající luk* ve Vídni, Kunsthistorisches Museum; srov. Slaviček 1980, č. kat. 78,

⁸⁷ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 317, RA 318, RA 322.

⁸⁸ Viz pozn. 78.

⁸⁹ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 4167, kopie podle obrazu Christophera Paudisse ve Vídni, Kunsthistorisches Museum, inv. č. 9713; srov. Werner Sumowski, *Gemälde der Rembrandt-Schüler IV. Ch. Paudiss – Anonyme*, Landau/Pfalz 1983/1991, s. 2323, č. 1581, obr.

⁹⁰ Patrně totožné s hlavou Krista „ganz in Tizian Geschmack“ kterou ve svém výčtu zmiňuje Ernst Rincolini; srov. též pozn. 65.

⁹¹ Ve sbírkách zámku v Rájci nad Svitavou se zachovalo několik dosud nepublikovaných obrazů s benátskými motivy ve stylu tamních malířů 18. století, inv. č. RA 3366 – RA 3372.

⁹² Za upozornění na tento důležitý pramen děkuji PhDr. Janu Perničkovi.

⁹³ Obraz antverpského malíře Jana van Kessel nebo jeho syna Ferdinanda je dnes ztracený.

⁹⁴ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3393, RA 3394, Hendrick van Minderhout, *Námořní bitva a Trh v antverpském přístavu*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 86, 87, obr. 18.

⁹⁵ Viz pozn. 80.

⁹⁶ Ve sbírkách SZ Rájec nad Svitavou jsou dnes Johannu Christianu Brandovi připisovány celkem tři krajiny (inv. č. RA 3388, RA 3396 a RA 3397); srov. Slaviček 1980, č. kat. 16–18.

⁹⁷ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3359, Johann Baptist Bouttats?, *Dravec napadá vodní ptáky*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 102.

⁹⁸ Viz pozn. 83.

⁹⁹ Viz pozn. 89.

¹⁰⁰ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3249, Monogramista G. B. (Gerrit van Berleborch?), *Zátiší s roemerem a hrozny*; srov. Lubomír Slaviček, in: Konečný (ed.), *Kryštof Pavel z Liechtensteinu-Castelkornu* (pozn. 11), s. 128, č. kat. 2.13.

¹⁰¹ Obraz Jacoba Toorenvlieta, jehož díla byla často zastoupena ve středoevropských sbírkách, je dnes ztracený.

¹⁰² SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 4180, kopie podle obrazu Domenico Fetti *David s hlavou Golášovou* (1620) ve sbírkách Jeho Veličenstva Anglické královny.

¹⁰³ Ve sbírkách zámku v Rájci nad Svitavou dochovaly dva obrazy malované na dřevěné desce, které mají vztah k tvorbě Franse II. Franckena, jeho autentické dílo *Pád Titánů*, inv. č. RA 3236 (srov. Ursula Alice Härting, *Frans Francken der Jüngere (1581–1642). Die Gemälde mit kritischem Œuvrekatalog / Flämische Maler im Umkreis der großen Meister*; 2/, Freren 1989, s. 54, 335, č. kat. 331, obr. 53) a *Neptun a Amfitrite v průvodu Néreoven a Tritónů*, inv. č. RA 3234, které je kopíí obrazu z roku 1607 v Manchesteru, Currier Gallery of Art.

¹⁰⁴ Krajiny některého z rozvětvené malířské rodiny krajinářů Hartmanů se nedochovaly.

¹⁰⁵ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3235, Simon de Vos, *Triumfální návrat Davida*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 181, obr. 4. – Jirka (pozn. 11), č. kat. 102.

¹⁰⁶ Patrně některý ze souboru 8 ideálních krajin anonymního bruselského malíře z doby kolem 1700, které jsou tradičně, avšak mylně vřazovány do Œuvru Jeana Françoise Milleta, zv. Francisque Millet, případně v inventářích obrazů rájeckého zámku označeny jako práce na způsob Claude Lorraine nebo Isaka Moucherona, inv. č. RA 1300, RA 1432 – RA 1438; srov. Slaviček 1980, č. kat. 79–85, obr. 21.

¹⁰⁷ Viz pozn. 106.

¹⁰⁸ Obraz Johanna Evangelisty Scheffera von Leonhartshoff je dnes nezvěstný a nelze ho ani identifikovat v jiném ze známých inventářů.

¹⁰⁹ Obraz Josefa Führicha, později uvedený spolu s perokresbou *Klanění tří králů* ještě v inventáři z roku 1890, je dnes nezvěstný. Protože obě díla v roce 1914 nezaznamenává soupis Führichova Œuvru (Heinrich von Wöndle – Erich V. Strohmmer, *Josef Führich's Werke nebst dokumentarischen Beiträgen*

und Bibliographie, Wien 1914), museli je Salmové prodat před tímto rokem. Součástí sbírky byly také dva malířovy rané obrazy z roku 1826 *Pastýř Jindřich na Golovou mrtvolou a Svatá Jenovefa*, patřící původně Josefu von Hormayr, které se zřejmě prostřednictvím Leopoldiny ze Salm-Reifferscheidtu (1895–1980), manželky knížete Huga V. Mikuláše dostaly někdy po roce 1944, kdy jsou ještě uvedeny v inventáři rájeckého zámku, do majetku rodiny Mendorff-Pouilly (dnes Moravská galerie v Brně, inv. č. SD 63, SD 27); srov. Slaviček (pozn. 5), s. 169–170, č. 1, 2, obr. 38, 39. – Svobodová (pozn. 28), s. 130, č. kat. 202, 203. – Pavla Machalíková, *Inspirace literaturou a ilustrace. Literarische Inspirationen und Illustrationen*, in: Machalíková – Tomášek (pozn. 11), s. 176 – 180, obr. 99, 100. Akvizice se týkají některé pasáže v korespondenci Hormayr – Hugo II. ze Salm-Reifferscheidtu; viz Hormayrův dopis zasláný 12. 6. 1826 do Prahy (MZA Brno, fond G 150 Rodinný archiv Salm-Reifferscheidtů Rájec nad Svitavou, kart. 126.): „*Hat Führich kein fertiges Bildchen das ich kaufen könnte? Oder traut er sich bis 8.ten September noch eines zu vollenden, dass du als dann mitbringen könntest? Am liebsten wäre mir freilich ein Gegenstück zur Genovefa, entweder der todten Golo – oder – der Tod der Genovefa.*“

¹¹⁰ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3313, Gotfried Schalcken (?), *Kající se Maří Magdaléna*; Slaviček 1980, č. kat. 132.

¹¹¹ Srov. pozn. 65, 90.

¹¹² Viz pozn. 96.

¹¹³ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 4159, Flámský (antverpský?) mistr kolem poloviny 17. století, *Setkání Jakoba a Ezaua*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 34.

¹¹⁴ Obrazy se nepodařilo identifikovat.

¹¹⁵ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3172, RA 3173, Saský monogramista z roku 1534, *Podobizna muže v kožesinové plášti* (reverz: *Panna Marie s dítětem*), *Podobizna ženy* (reverz: heraldická malba); srov. Slaviček 1980, č. kat. 128, 129, obr. 2, 3. – Kaliopi Chamonikola. Díla a jejich cesty, in: Kaliopi Chamonikola (ed.), *Zdaleka a zblízka. Středověké importy v moravských a slezských sbírkách. From Far and Near. Medieval Imports from Czech and Moravian Collections*, Brno 2009, s. 16.

¹¹⁶ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3177, RA 3176, Nizozemský (severo-nizozemský?) malíř 2. poloviny 16. století, *Portrét pětapadesátiletého muže s rukavicemi* a Antverpský malíř počátku 17. století, *Portrét starší ženy v černém šatě*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 95, obr. 6, č. kat. 58. – Jarmila Vacková, *Nizozemské malířství 15. a 16. století. Československé sbírky*, Praha 1989, s. 157, pozn. 62 (Severonizozemský malíř po polovině 16. století).

¹¹⁷ Kopie podle obrazu Alessandra Varotariho, zv. il Padovanino je dnes nezvěstná.

¹¹⁸ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3392, RA 3395; viz Slaviček 1980, č. kat. 98 (nizozemský malíř druhé poloviny 17. století). Olomouckými obrazy je snad míněn soubor obrazů Johanna Antona Eismanna, který je od roku 1895 zastoupen v obrazárně zámku v Kroměříži; viz Milan Togner, in: Milan Togner (ed.), *Kroměřížská Obrazárna. Katalog sbírky obrazů arcibiskupského zámku v Kroměříži*, Kroměříž 1998, s. 143–145, č. kat. 107–110.

¹¹⁹ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3223, Gerrit van Honthorst (?) – kopie, *Sv. Josef čtoucí knihu*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 91. Tradiční připsání Honthorstovi zaznamenává inventář z roku 1904 (Moravský zemský archiv Brno, fond C 14 – Odhady moravských panství 1789–1925, sign. 377, *Befund und Gutachten. Aufgenommen die im Schlosse zu Raitz Bewertung des daselbst befindlichen Gemälde und Kunstgegenstände aus dem Nachlasse S. Durchlaucht des Herren Hugo Fürsten und Altgrafen zu Salm-Reifferscheidt begonnen am 16 Mai 1904 der Sachverständiger gibt noch Erinnerung auch den abgelegten Eid nachstehenden Befund ab*): 231 *Honthorst, Ölbild „Rabiner bei eine Kerze bestand“*).

¹²⁰ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3190, kopie obrazu Gerrita van Honthorst, *Zubní lékař v Drážďanech*, *Gemäldegalerie Alter Meister*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 65. – J. Richard Judson – Rudolf E. O. Ekkart, *Gerrit van Honthorst*, Doornspijk 1999, s. 211, u č. kat. 275.

¹²¹ Viz pozn. 67.

¹²² Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3354, RA 3357, Josef František Adolff, *Ulovený jelen se psem, Ulovený kanec a liška*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 1, 2.

¹²³ Obraz připsaný s určitou výhradou některému z členů rozvětvené rodiny Hamiltonů se nepodařilo identifikovat.

¹²⁴ Krajiny připsané vídeňským malířům Antonu nebo jeho nevlastnímu bratrovi Josefu Faistenbergerovi se patrně nedochovaly.

- ¹²⁵ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3182, Joos van Cleve – německý následovník z první poloviny 16. století, *Sv. Jeroným*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 94, obr. 13. – Vacková (pozn. 116), s. 155, pozn. 9.
- ¹²⁶ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3871, Anonym, *Putto s obilnými klasy*; srov. inventář obrazů na rájeckém zámku z roku 1904: 263 *In der Art des Luca Giordano, Ölgemälde „Ährentragender Knabe (nackt) ... 40 K.*
- ¹²⁷ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3390 a RA 3390, Italsko-nizozemský malíř z počátku 18. století, *Trh na náměstí sv. Petra v Římě a Trh na Piazza Navona v Římě*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 66, 67.
- ¹²⁸ Marina připsaná antverpskému malíři Janu Peetersovi se zřejmě nedochovala.
- ¹²⁹ Patrně totožné s dnes ztracenými obrazy Otto Marsea van Schrieck následovníků Christiana Striepa a Abrahama Begeyna, které jsou uvedeny v inventářích z let 1890 a 1904. Dva jeho obrazy eviduje v roce 1771 aukční katalog sbírky biskupa Franze Ernsta ze Salm-Reifferscheidtu; viz *Catalogue raisonné des divers curiosités du cabinet de feu son excellence Monseigneur le Comte de Salm Reifferscheid* (pozn. 23): „*Otho Marcellis, Deux Tableaux qui représentent deux Chardons avec des gouttes d'Eau, des Lézards, Papillons & Insectes*“.
- ¹³⁰ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3317, RA 3318, RA 1428, RA 1429, Balthasar van den Bossche, *Veselá společnost s černošským sluhou, Polský šlechtic ve zbrojářově dílně, Hudební společnost I a II*; srov. Slaviček 1980, č. kat. 12–15, obr. 15.
- ¹³¹ Viz pozn. 73.
- ¹³² Viz pozn. 72.
- ¹³³ Dnes Jaroměřice nad Rokytnou, svoz Budkov, inv. č. 5939, Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld, *Mefisto se zjevuje Faustovi*; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 173, č. 5. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 11, č. kat. 26. – Svobodová (pozn. 28), s. 202, č. kat. 610. – Zmenšené opakování obrazu ve sbírkách Galerie Belvedere ve Vídni z roku 1818, viz Michael Krapf, Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld „Faust-Bilder“ als Beispiele für die Illustration zu Goethes Faust am Beginn des 19. Jahrhunderts, in: *Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld „Faust-Bilder“*, kat. výst., Wien 1982, s. 2–12, obr. 1.
- ¹³⁴ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 8662, Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld, *Král duchů*, 1821; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 173, č. 2. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 11, č. kat. 23. – Svobodová (pozn. 28), s. 204, č. kat. 613.
- ¹³⁵ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3810, Peter Fendi, *Scherfenberg s vilou (Rusalka)*, 1822; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 169, č. 1. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 7, č. kat. 1. – Svobodová (pozn. 28), s. 126, č. kat. 170.
- ¹³⁶ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3798, Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld, *Zamilovaný lovec (Dopis milému, Děvče v okně)*, asi 1820; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 173, č. 3, obr. 45, 46. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 11, č. kat. 24. – Svobodová (pozn. 28), s. 204, č. kat. 611.
- ¹³⁷ Obraz Ludwiga Ferdinanda Schnorra von Carolsfeld *Lorelei*, jehož námět byl inspirován baladou Clemense Brentana, je dnes nezvěstný. Srov. *Archiv* Nr. 39–40, s. 214.
- ¹³⁸ K dalším obrazům Ludwiga Ferdinanda Schnorra von Carolsfeld viz pozn. 69.
- ¹³⁹ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3795, Peter Fendi, *Matka se spícím dítětem u vánočního stromku*, 1824; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 169, č. 4. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 7, č. kat. 3. – Svobodová (pozn. 28), s. 126, č. kat. 172.
- ¹⁴⁰ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3803, RA 3805, Peter Fendi, *Klášteří scéna I. a II.*; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 169, č. 5, 6. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 7, č. kat. 5, 6. – Svobodová (pozn. 28), s. 126, č. kat. 173, 174, obr. s. 31.
- ¹⁴¹ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3809 Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld, *Výjev z tyrolských osvobozovacích bojů (Andreas Hofer erhält am 12. April 1809 bei Sterzing die Nachricht, dass die österreichischen Truppen zu Hilfe eilen)*, 1821; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 173, č. 4. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 11, č. kat. 25. – Svobodová (pozn. 28), s. 204, č. kat. 614, obr. s. 30. – Werner Telesko, *Kulturraum Österreich. Die Identität der Regionen in der bildenden Kunst des 19. Jahrhunderts*, Wien – Köln – Weimar 2008, s. 324–325.
- ¹⁴² SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3794, Karl Russ, *Smrt Mikuláše Salma při obléhání Vídně 1529*, 1817; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 170, č. 4. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 8, č. kat. 11. – Svobodová (pozn. 28), s. 194, č. kat. 569.
- ¹⁴³ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3811, Karl Russ, *Pes císaře Albrechta*, 1817; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 171, č. 5. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 8, č. kat. 12. – Svobodová (pozn. 28), s. 196, č. kat. 575.
- ¹⁴⁴ SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3790, Karl Russ, *Císař Maxmilián na Martinské stěně*, 1818; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 171, č. 8. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 9, č. kat. 15. – Svobodová (pozn. 28), s. 194, č. kat. 572.
- ¹⁴⁵ Patrně SZ Rájec nad Svitavou, inv. č. RA 3793, Karl Russ, *Císař Ferdinand II. mezi protestantskými povstalci*, 1820; srov. Slaviček (pozn. 5), s. 171, č. 9. – Sedlářová, *Rakouští romantikové 1. poloviny 19. století* (pozn. 11), s. 9, č. kat. 16. – Svobodová (pozn. 28), s. 194, č. kat. 567, obr. s. 203.
- ¹⁴⁶ Srov. Slaviček (pozn. 5), s. 170–172. – Sedlářová (pozn. 5), s. 210–219. – Svobodová (pozn. 28), s. 194, 207–209. – Podle svědectví Ernsta Rincoliniho [Příloha 1] byly obrazy Karla Russe vystaveny na zámku v Rájci nad Svitavou v samostatném kabinetu.

Figures: **1** – Josef Hickel, **Anton Karl Josef Altgraf zu Salm-Reifferscheidt (1720–1769)**, po 1765. State chateau Rájec nad Svitavou; **2** – **Bishop Franz Ernst Altgraf zu Salm-Reifferscheidt (1698–1770)**, after 1731. State chateau Rájec nad Svitavou; **3** – **Auction catalogue of the Bishop Franz Ernst Altgraf zu Salm-Reifferscheidt collection** – title page, Tournai 1771; **4** – Michael Millitz, **Bishop Franz Xaver Altgraf zu Salm-Reifferscheidt (1749–1822)**, 1771. State chateau Rájec nad Svitavou; **5** – Johann Evangelista Scheffer von Leonhartshoff, **The Death of St. Cecilia, 1820–1821**. State chateau Rájec nad Svitavou; **6** – **Interior in the Salm palace in Vienna (?)** with Portrait of woman with golden chain by Saxon monogrammist from 1534. State chateau Rájec nad Svitavou; **7** – Saxon monogrammist from 1534, **Portrait of woman with golden chain**, 1534. State chateau Rájec nad Svitavou; **8** – **Baroque inventory number of unknown (Salm?) collection** on the reverse of the picture from Salm picture collection, inv. no RA 1436; **9** – **Dietrichstein's Seal with coat of Arms on the reverse of the picture from Salm picture collection**; **10** – **Inscription „Schöfflinus Verfassers der / Alsatia illustrata“** on the reverse of the picture from Salm picture collection, inv. no RA 1444; **11** – **Inscription on the reverse of the picture from Salm picture collection**, inv. no RA 1447; **12** – **Brand Salm-Reifferscheidt collector's mark**, before 1888; **13** – Heinrich von Angeli, **Elisabeth Princess zu Salm-Reifferscheidt (1832–1894)**, 1865. State chateau Rájec nad Svitavou; **14** – **Elisabeth zu Salm-Reifferscheidt (1832–1894) collector's mark**, before 1894; **15** – Copy of Giovanni Francesco Barbieri, zv. Guercino, **Jesus and the Samaritan women at the well**. State chateau Rájec nad Svitavou; **16** – Johann Baptist Lampi st., **Karl Josef Prince zu Salm-Reifferscheidt (1750–1838)**, circa 1800 State chateau Rájec nad Svitavou; **17** – Hans Veit Schnorr von Carolsfeld, **Laura**, 1822. State chateau Rájec nad Svitavou; **18** – Ludwig Ferdinand Schnorr von Carolsfeld, **Faust**, 1819. State chateau Jaroměřice nad Rokytnou, collection chateau Budkov; **19** – Peter Fendi, **Mother with sleeping child at Christmas tree**, 1824. State chateau Rájec nad Svitavou; **20** – Karl Russ, **Emperor Rudolf I. Hapsburg offered the weary priest his horse**, 1817. State chateau Rájec nad Svitavou